

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachtwij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den 1sten luitenant VAN RIJNEVELD, van de rijdende batterij no. 13 bij het leger te velde, met het opschrift: voor den Militaire Spectator.

EENE BLADZIJDE

VOOR DE

VADERLANDSCHE HISTORIE.

Maar der vergetelheid ontrukkt,
Zal dit zijn grootsch bestaan,
In 't Nederlandsch historie-blad,
Dat zooveel schoons en roems bevat,
Eens heerlijk schitterend staan.

E...A, De Adelborst.

Het is ons altijd aangenaam, wanneer wij nu en dan in de gelegenheid worden gesteld, om de eene of andere roemrijke daad, als een voorbeeld tot navolging, te kunnen aantekenen, en deze in het geheugen terug te roepen of aan de vergetelheid te ontrukken. Wij achten ons daarenboven gelukkig, wanneer wij, bij eene zoodanige vermelding, den naam van eenen landgenoot kunnen paren.

In de drie voorgaande nummers zagen wij hoe roemvol de eer van Brittanjes vlag, in een niet ver vervlogen tijdvak der krijgs-geschiedenis, op het kasteel van Alicante, werd gehandhaafd. Dit voorbeeld van onversaagdheid was treffend, en Groot-Brittanje mag zich blijven beroemen op dit krijgsfeit, waarbij ook — hoewel niet directelijk — onze Nederlandsche vlag eene luisterrijke rol vervulde. Doch al deelden wij niet in al den roem van dat tijdvak, dan behoeven wij het den Brit toch niet te benijden, dat hij alles veil had voor de eer zijner vlag! Onze geschiedrollen prijken met zulke voorbeelden, en bijna elke bladzijde onzer Vaderlandsche historie getuigt van den eerbied voor de onschendbaarheid van het palladium onzer onafhankelijkheid. Die eerbied is levendig gebleven in de geslachten die elkander zijn opgevolgd; de tijdgenoot heeft met het voorgeslacht willen dingen, om den roem der drie heilige kleuren — dat zinnebeeld onzer trouw, onzer gehechtheid aan orde en wet, dat zinnebeeld van de zuiverheid onzer beginselen — onbezoedeld het nageslacht over te leveren. De laatst verloopene jaren hebben bewijzen bijgebracht, dat die gehechtheid en die eerbied voor onze volksvlag onverlet zijn gebleven. De geschiedenis heeft hare taak echter niet geheel afgedaan; menig

voorbeeld van moed en onversaagdheid, door landgenooten bedreven en aan den dag gelegd, om de eer der vlag te handhaven, zijn door haar nog niet opgenomen en als voorbeeld tot navolging opgehangen. De geschiedenis der oorlogen in onze overzeesche bezittingen, sedert de herstelling onzer onafhankelijkheid gevoerd, ligt nog gedeeltelijk in het duistere. Hoe meer deze zich opheldert, des te meer reden vinden wij, om ons — Nederlanders — van ondankbaarheid te beschuldigen jegens de dapperen, die daár de onverwelkbaarste laauwerkranen voor onzen krijgsroem vlechten, en hier, als ware het vergeten, getuigen waren, hoe in het moederland dapperheid en volharding door Koning en volk, als eerste volksdeugden, verheven en als zoodanig beloond werden. Welligt bragt een algemeen deelen in de gevaren dit medegevoel voort. Het voorbeeld van *Hobein* is daár, om ons voorgeven ten deze te staven; terwijl de hoogstbelangrijke *Herinneringen van eene Reis naar de Oost-Indien*, door den kolonel en kapitein-ter-zee Q. M. R. VER HEUL (1), in tegenoverstelling, een nog ongekend voorbeeld opleveren van ons eerste voorgeven. En toch heeft de daad van den toenmaligen adelborst der 2de klasse, thans luitenant der 1ste klasse F. X. R. 't Hooft, in de maand Mei des jaars 1817, op het eiland Honimoo (in de baai van Saparoua), bij gelegenheid der expeditie tegen het kasteel Duurstede, bedreven, een onbetwistbaar recht op onze erkentenis en bewondering.

De brave 't Hooft, geacht en bemind door elk die hem kent, was te bescheiden om zelf dit zijn krijgsfeit aan de geschiedenis ter algemeene bekendwording op te dragen; eerst na ongeveer 18 jaren, bragt zijn verdienstvolle chef aan zijn toen gehouden gedrag eene welverdiende hulde. Het is behoefte voor ons, die roemvolle episode uit deze belangwekkende *Herinneringen* te ontleenen; en zoodoende aan dezelve den verschuldigden tol onzer bewondering te betalen.

De bewoners van het eiland Honimoo waren, welligt door de opruijngen der Engelschen, in opstand geko-

(1) Te Haarlem bij *V. Loosjes*. 1835, eerste deel.

men tegen het aldaar nieuw gevestigde Nederlandsche gouvernement. De resident *van den Berg*, diens familie en de bezetting van het kasteel Duurstede waren het slag-offer der volkswoede geworden. Het was hoogstnoodzakelijk, dit oproer, dat zich reeds op alle eilanden en zelfs op Amboina begon uit te breiden, en dat de allernoodlottigste gevolgen na zich had kunnen slepen, door kracht van wapenen te dempen. Op hooger last werd eene expeditie tegen de muitelingen op Honimoa gezonden, en het is van deze expeditie dat de kolonel *Ver Heull*, op bladz. 133 en volgende zijner Herinneringen, aldus gewaagt:

« Intusschen kwamen eenige weinigen van de noodlottige expeditie terug. De majoor der genie *Beetjes*, volkomen bekend met de gelegenheid der baai van Saparoua op het eiland Honimoa, werd door de hooge autoriteiten tot opperhoofd voor de expeditie aangesteld, en stak met kleine vaartuigen over den Pas Baguala naar de Dliassers over.»

« De expeditie bestond uit acht kleine en twee groote orangbaais, waarvan de grootste met twee draibassen gewapend was, en welke de noodige victulatie scheep had. Na eenen moeilijken togt van twee dagen, landden zij op het eiland Haroeke, bragten aldaar twee dagen door, om voorbereidselen te maken tot de landing in de baai van Saparoua op Honimoa. Des nachts van den 22sten Mei scheepte de geheele krijgsmagt zich in, een detachement, 20 man sterk, achterlatende, onder de bevelen van den adelborst *Musquetier*, van Zr. Ms. schip *Evertzen*, om den post op Haroeke te bewaren.»

« De kommandant majoor *Beetjes*, die zich aan boord van eene tent-orangbaai bevond, beval dat de vaartuigen zich zoo dicht mogelijk in één zouden sluiten, en aldus in alle stilte voortpagaaijen tusschen de eilanden Haroeke en Honimoa door, ten einde met het aanbreken van den dag de baai van Saparoua te bereiken. De geheele expeditie kwam des morgens ten zeven ure in den mond van de baai. Op een bepaald sein vergaderde zich de geheele flotille, en de kommandant beval, om zich, bij het inrooijen van de baai, in eene linie van bataille in het front te formeren, waarvan hij zelf het centrum zoude uitmaken, en dat de twee groote vaartuigen achter de linie zouden opsluiten; in die orde allen te gelijk op het strand loopen, als wanneer, op het lossen van een pistoolschot, de officieren de eerste helft der manschappen zouden doen landen, onder bedekking der andere helft, welke, zoodra de eerste helft post had gevat, door de rest der manschappen gevolgd zoude worden.»

« De Indianen waren echter op hunne hoede; want terwijl de linie zich, al binnen stevenende, formeerde, werd zij van de kust door een hevig musket-vuur begroet.

De onzen deden echter geen enkel schot terug.»

« De kommandant wendde den steven naar eene bogt der baai, links van het kasteel Duurstede, en de vaartuigen liepen alle gelijktijdig op het strand. Het sein tot de ontscheeping werd gegeven en onmiddellijk uitgevoerd.»

« De toenmalige adelborst der 2de klasse van Zr. Ms. schip *Evertzen F. X. R. 't Hooft*, thans luitenant ter zee, 1ste klasse, aan wiens vriendelijke welwillendheid ik het berigt van de bijzonderheden dezer noodlottige en kwalijk bestierde onderneming te danken heb, bevond zich op een der vaartuigen, onder het bevel van wijlen den braven luitenant ter zee 2de klasse *Munter*, van Zr. Ms. schip *Evertzen*, die, terwijl hij in zijn vaartuig stond, met het zwaard in de vuist, het bevel gevende om te landen, door een' geweerkogel getroffen, levenloos ter neder stortte. 't *Hooft* nam dadelijk het bevel der manschappen op zich en ontscheepte. De oproerige Indianen, verscholen in het dichte kreupelbosch, hetwelk zich langs het strand tot dicht aan de zee uitstreckte, ontvingen de onzen met een zeer levendig en wel gerigt vuur. De kapitein *Staalman* van de infanterie verdeelde de ontscheepte legermagt in drie divisien, welke ieder een' anderen weg zouden inslaan naar het kasteel Duurstede.»

« Den adelborst 't *Hooft* zich bij zijne divisie bevindende, thans onder de bevelen van den luitenant der infanterie *Verbrugge*, werd de Nederlandsche vlag toebe-trouwd, welke bestemd was op de wallen van het kasteel Duurstede geplant te worden, wanneer deze sterkte in onze magt zoude zijn. Deze divisie trok langs het strand tegen het kasteel op, onder een hevige vuur des vijands. Al strijdende bereikten zij eene groote loods, waaronder een vaartuig stond. Het vuur des vijands werd hier zoo hevig, dat de luitenant *Verbrugge* het besluit nam, op den vijand met geveld geweer in te stormen. Tot twee malen toe door eene groote overmagt terug geslagen, wilde deze brave officier, in weerwil van een reeds zwaar geleden verlies aan manschappen, eenen derden aanval beproeven, toen het sein van retraite gehoord werd, dat in de meest mogelijke orde uitgevoerd werd.»

« Afgrijpselijk was het tooneel dat deze braven wachtte. Op eenige geweerschoten na de landingsplaats genaderd zijnde, zagen zij hunne wapenbroeders worstelende tegen een' overmagtigen vijand, die alles ter nedervelde. Het strand was met lijken en stervenden bezaaid, velen stonden tot aan den hals in zee, en werden ook daar door de verwoede Indianen gevolgd. Wanhopend rukten zij voort, doch weldra van alle kanten besprongen, deelden zij in hetzelfde lot. De vaartuigen niet bewaakt zijnde, waren door den afluandigen wind van het strand gedreven, zoodat alle aftogt afgesneden was. De adelborst 't *Hooft*, met de vlag in de eene en het zwaard in de andere

vuist, stond reeds tot aan de middel in zee, zich tegen de vijanden verdedigende. *Door den vurigen wensch gedreven, om de aan hem toevertrouwde banier, Nederlands roemvolle vlag, niet in de handen des vijands te leveren, slaat hij dit voor hem heilige pand om het lijf en stuift in de golven.*»

« Deze groote tegenwoordigheid van geest verdient den hoogsten lof, te midden van zulk een dreigend gevaar, daar de dood van alle kanten hem aangrijnst, en alles om hem heen door de klewangs der muiltelingen wordt weggemaaid. Door de aderen van dien edelen jongeling stroomt het heldenbloed der vaderen! Het eereteken voor moed, beleid en trouw zoude de borst van dezen braven officier waardig versieren. Hij tracht zwemmende een der afdrijvende vaartuigen te bereiken, slechts door een gering aantal der onzen gevolgd. Na eenen geruimen tijd gezwommen te hebben, en afgemat door den last zijner wapenen, ontdekte hij niet ver van zich den matroos *Vink*, van Zr. Ms. schip *Evertzen*, welken hij smeekte hem niet te verlaten. De brave zeeman beloofde zulks, en hield trouw woord. Met zijne medehulp ontdeed hij zich, al zwemmende, van zijne kleederen, wikkelde de vlag om zijne beide pistolen en patroontasch, en betrouwde dit zijn heiligdom aan de golven. Het zonk in de diepte; en de edele jongeling was gerust, verzekerd dat dezelve den vijand nimmer in handen kon vallen. Thans zeer verligt zijnde, gevoelde hij zich echter zeer vermoeid, en zwom bijna wanhopend naar de al meer en meer afdrijvende en zich van hen verwijderende vaartuigen. Hij werd ondersteund en aangemoedigd door den braven matroos *Vink*, welke, wanneer hij den moed liet zinken, zwoer hem nimmer te verlaten, en met hem te verzinken of hem te redden. Dood afgemat bereikten de twee lotgenooten eindelijk een der vaartuigen, toevallig hetzelfde waarmede zij aangekomen waren, waarin het lijk van hunnen ongelukkigen bevelhebber *Munter* nog lag.»

« In korten tijd was het getal der vlugtenden tot 13 aangegroeid. Nergens eenig levend wezen meer ontwaarde, vatte ieder eene pagaai aan, 't *Hooft* het roer, en ieder spande nu zijne meeste krachten in om uit de baai te geraken, uit vrees van door de muiltelingen vervolgd te worden. Nadat zij den hoek van *Booi* om waren, ontwaarden zij een roeiend en een zeilend vaartuig, welk laatste ook nog eenige riemen te boord had, en dat men meende te verkennen voor het vaartuig hetwelk de victualie in had. Beide deze vaartuigen stelden koers naar het eiland *Amboina*. Het afmattende pagaaijen, onder eene brandende zon, verwekte eenen hevigen dorst, en geen dropje water was er in het vaartuig om zich te laven. 't *Hooft* deelde met zijne lotgenooten de weinige

arak die nog in zijne veld-flesch was; hoe gering ook, strekte dit evenwel tot eenige verkwikking. Het lijk van den gesneuvelden luitenant *Munter* begon reeds tot bederf over te gaan. 't *Hooft* sloeg voor om hetzelve aan de golven over te geven; deze voorslag werd aangenomen, en met bedroefde harten werd het stoffelijk overblijfsel van dien braven zee-officier, naar scheeps-gebruik met één, twee, drie, in Gods naam! over boord gezet.»

« De zon neigde ter kimmern, en de hoop om de voor hen uitroeijende vaartuigen te bereiken werd hoe langer hoe flauwer, daar zij vreesden, dezelve door de spoedig invallende duisternis uit het gezicht te zullen verliezen. Tot hun geluk werd het met zonne-ondergang stil, waardoor zij op de vaartuigen wonnen, en merkten dat de manschappen uit het roeiende vaartuig reeds in het grootere waren overgegaan. In den voornacht bereikten zij dat vaartuig, en werden met open armen door hunne wapenbroeders ontvangen. Ieder wenschte zich met aandoening geluk, van eenen schier wissen dood ontsnapt te zijn.»

« In dat vaartuig bevonden zich de luitenant ter zee der 2de klasse *N. Scheidius*, zwaar gewond; de chirurgyn van de 3de klasse *van Opdorp*; de stuurmans-leerling *Haverman*; een gewond onder-officier, met nog eenigen der expeditie, in het geheel twintig koppen sterk.»

« De wind verhief zich gedurende den nacht, en zij bereikten den *Pas Baguala*, op het eiland *Amboina*. Aldaar vonden zij den adelborst der 1ste klasse *W. G. Scheidius*, nu luitenant ter zee 1ste klasse, welke bezig was eene gewapende barkas over den plas te slepen, waarmede hij naar de baai van *Saparoua* moest vertrekken. Aandoenlijk was de ontmoeting van dezen jongen officier met zijn' zwaar gewonden broeder, dien hij dadelijk in een ander vaartuig liet overschepen. De afgematte manschappen werden verkwikt en gelaafd, en nu bereikten zij eindelijk de schepen weder.»

Een begaafd redenaar en dichter, de verdienstelijke heer E...A. van Dordrecht, heeft aan den heldenmoed van zijnen stadgenoot eene welverdiende hulde toegebracht, in een dichtstuk getiteld *de Adelborst*, 't welk in de vergadering van de letteroefenende maatschappij *Diversa sed Una*, te Dordrecht, van den 16den Februarij, is voorge dragen. Eenige coupletten dezer dichtertlijke hulde, willen wij, als eene uitzondering op den eenmaal door ons aangenomen regel, om doel en strekking, hier mededeelen. Wanneer ons geheugen ons niet bedriegt, dan luiden dezelve aldus:

Voor achttien jaar volbragt hij 't feit,
Zoo eervol voor mijn held;
Met velen ging in gul verkeer,
De brave, jaren op en neer,
Wien heeft hij 't ooit gemeld?

Maar 't loon draagt hij in eigen hart,
Voor trouwe, moed, beleid,
Daar in zijn borst, waar 't drietal troont,
Een andere schoone deugd ook woont,
Die deugd heet *nedrigheid*.

Dat vrij de aloude wereld-stad,
Held *Cocles* daad vermeld!
Leonidas de Griek vrij roem!
Met trots verkondig ik den roem,
Van *Honimoä's* held.

Wees trotsch mijn Dordtenaren! juicht!
De Maasimf juiche mee!
Want Dordt, de grijze Merwe-stad,
Zij was de wieg en bakermat,
Van deez' manhafte *twéé*.

Dat in uw eerkroon 't tweetal blink,
Wier glorie nooit verdooft!
Dat luide uw loflied galme en klink!
Roemt, roemt de zeemanstrouw van *Vink*,
De heldentrouw van 't *Hoofst* (1).

ALGEMEEN OVERZIGT

VAN DE VORDERINGEN EN HET STANDPUNT DER
PERMANENTE OF DUURZAME VERSTERKINGS-KUNST,

MET BETREKKING TOT DE TOEPASSING VAN HET GEBASTIONNEERDE
STELSEL; VERGELEKEN MET DE HEDENDAAGSCHE ERKENDE
GRONDBEGINSELEN DER VERSTERKINGS- EN VERDEDIGINGS-
KUNST; MITSGADERS EENIGE PROEF-ONTWERPEN, TER
VEREENIGING OF TOEPASSING VAN ERKENDE BEGIN-
SELEN EN GRONDEN IN NIEUWE VERSTERKINGSMANIE-
REN, OF OM DEZE TOT VERBETERING VAN OUDE
MANIEREN AAN TE WENDEN.

(Met eene plaat.)

« La bonne disposition des parties d'une fortification, perfectionne les heureuses situations et corrige les mauvaises; c'est de cette bonne disposition que dépend principalement la bonne défense d'une place. La valeur, la fermeté d'une garnison, et l'habileté des commandans peut suppléer à de certains défauts de fortification; mais il y en a contre lesquels elles ne peuvent rien En fait de défense presque tout le monde en juge selon leurs succès et non selon les circonstances dont elle dépend.

MAIGRET, *Traité de la sûreté et conservation des Etats par le moyen des forteresses.*

(Vervolg van No. 8, en slot.)

III.

OVER DE BOUWKOSTEN VAN OUDE EN NIEUWE VESTINGEN.

Zij die de hedendaagsche verbeterde versterkings-manieren en wel doordachte denkbeelden in den vestingbouw,

(1) De beide eerste complete, hadden eene andere rangorde in het dichtstuk.

alleen verwerpen wegens de meerdere kosten, in vergelijking van vestingen naar de oude methoden versterkt, moesten ook, billijkerwijze, de hedendaagsche manier van aanval tot die van vroegere dagen kunnen terugbrengen. Hoe dikwerf niet, neemt men, om een vierde à een vijfde der kosten te besparen, welke eene complete moderne uitvoering vorderde, tot zoodanige middelen zijne toevlugt, als welke ook menigwerf slechts den naam van *palliatieven* verdienen. *Dufour* en *Mandar* zeggen daarom, te regt: « La véritable économie, consiste à faire largement les dépenses nécessaires pour donner aux constructions la plus grande solidité. Ce n'est rien faire en fortification que de ne faire qu'à demi. »

Intusschen hebben de oude vestingen ook menigwerf groote sommen tot derzelver opbouw gekost. Na dat *Vauban* zijne ricochetschoten en verbeterde wijze van aanval door middel van parallellen had uitgedacht, en, nadat het gebruik der vertikale vuren tegen de vestingen zich meer en meer uitbreidde en volmaakte, ziet men hem ook genoodzaakt de vestingen met meer voorzorgen, door toevoeging van gekasematteerden bouw op eene grootere en meer kosten vereischende schaal uitvoeren, waartoe wij slechts de laatstelijk door hem gebouwde vestingen Landau, Neuf-Brisach en Befort behoeven te noemen. Om eenigermate eene vergelijking te hebben, zoo vooronderstellen wij eenen versterkten *achthoek*, de middelbare prijzen van het metselwerk in de Nederlanden ad f 12,00 per kubieke el en het aardewerk ad 18 cents de kubieke el; verder de *dikten der muren* naar de theorie van *Woltman*; de *dikten der fundamenten* 1 à 1,50 el, met eene verbrediging of voorsprong (empatement) aan de *voorzijde* gelijk $\frac{1}{8}$ der muurhoogte en aan de *achterzijde* gelijk $\frac{1}{20}$, dan hebben wij:

1°. Voor de bouwkosten van Neuf-Brisach, waarvan $\frac{1}{3}$ des omvangs 57,658 kubiek ellen vereischt heeft, ad f 12,00 f 691,896.00
Aardewerk 271,454 kubiek ellen, ad 18 cents. » 48,861.00

Dus voor één front. f 740,757.00
En alzoovoor 8 fronten of de geheele vesting. f 5,926,056.00.

2°. Dezelfde *achthoek* met dito prijzen en naar *Vauban's* 1°. tracé zou ongeveer $\frac{1}{4}$ minder kosten en dus. f 4,444,542.00.

3°. a. Een compleet front naar *Cormontaigne* vereischt met de onderdeelen, plus minus, 65,000 kubiek ellen (1) metselwerk, ad f 12,00. f 780,000.00
En 240,000 kubiek ellen aardewerk, ad 18 cents » 43,200.00

Voor één front. f 823,200.00

(1) Volgens eene berekening van *Montalembert*, heeft men voor één front:

Enalzoovoor 8 fronten of de geheele vesting. f 6,585,600.00.

2. Een gewoon of niet aan te vallen front, geene verschansingen noch gekazematteerde reduits, geene gerevêteerde contrecarp, noch poort, enz., benodigd hebbende, zal daaraan slechts het $\frac{2}{3}$ der gezegde hoeveelheid metselwerk vereischt worden. Neemt men nu aan, dat de achthoek slechts 2 fronten van attaque heeft, zoo belooopen de kosten van 2 komplette en 6 gewone fronten. f 4,982,400.00.

4. Met dezelfde prijzen zou deze achthoek, naar het 2°. tracé van *Coehoorn*, in de veronderstelling dat het relief nog 1,50 él en de bekleedings-muren 2 ellen verhoogd worden, alsmede het bekleeden van het ravelijn en de verschansingen op twee fronten van attaque, kosten plus minus. f 4,000,000.00.

5. Het getenailleerde stelsel van *Montalembert* en naar de in onderstaande *noot* voorkomende hoeveelheden metsel- en aardewerk, zoude de achthoek kosten. f 502,740.00.

6. a. Een front naar *Bousmard* met gerevêteerde contres-carpen, verschansingen, ravelijn en reduits vordert aan metselwerk 66,000 kub. ellen en aan aardewerk 250,000 kub. ellen. De achthoek zoude dus, naar de meergenoemde prijzen, belooopen. f 6,696,000.00.

b. Met slechts 2 fronten van aanval en alzoovoor 2 komplette en 6 gewone fronten. f 500,000.00.

7. a. Dito, dito naar *Choumara*, aan metselwerk 67,548 kub. ellen en aan aardewerk 260,000 kubiek ellen. Dus de geheele achthoek. f 6,859,008.00.

b. Met slechts 2 fronten van attaque, als voren. f 5,150,000.00.

8. De bevestiging van het zuidelijk frontier der Nederlanden (1817-1824), zijnde 21 vestingen en sterkten, hebben met het materieel, de armering, enz., ongeveer 80 millioenen gekost, namelijk:

Het montant der kosten voor elke vesting in het zuidelijk frontier der Nederlanden, was gebragt als volgt, te weten:

Mons. f 11,423,427.00.
Charleroy. - 6,540,000.00.
Ostende. - 5,537,000.00.

Transport. f 23,500,427.00.

Ath. - 5,388,000.00.
Namen. - 5,161,885.00.
Nieuwpoort - 4,530,000.00.
Doornik. - 4,089,000.00.
Meenen. - 3,993,000.00.
Yperen. - 3,958,497.00.
Oudenaerde. - 3,378,000.00.
Gend (de citadel). - 3,317,500.00.
Maastricht. - 3,125,000.00.
Antwerpen met de forten Lillo en Liefkens-
hoek. - 3,000,000.00.
Dendermonde. - 2,989,057.00.
Luik (voor de citadel). f 247,000.00. }
" (v. de Chartreuse). - 2,654,000.00. } - 2,881,000.00.
Huij. - 509,000.00.
Dinant. - 425,000.00.
Philippeville - 304,000.00.
Mariembourg. - 265,000.00.
Bouillon. - 50,000.00.
De kosten van het materieel, de armering
en de dotatie belooopen. - 13,500,000.00.

Totaal. f 84,364,366.00.

Waartoe de tot dat einde gedane stortingen door de Nederlanden, Engeland en Frankrijk zouden hebben bedragen de somma van f 74,440,158.89 $\frac{1}{2}$.

IV.

SLOT-BEMERKINGEN.

Overtuigd dat het minder noodzakelijk is een geheel nieuw systema uit te denken, al ware het ook beter dan de bestaande, dan wel, om oude of gebrekkig geconstrueerde vestingwerken te verbeteren, zoo hebben wij in bijgaande proef ontwerpen, verschillende vormen van werken en profillen voorgedragen. Deze verscheidenheid zal de gelegenheid aanbieden, om eene keus te kunnen doen, naar den aard en het verschil van plaatselijke aangelegenheden, en naar gelang, deze of gene vorm daartoe meer

	NEUF-BRISACH.	CORMONTAINGNE. (1)	MONTALEMBERT, GETENAILL. STELSEL.	AANMERKINGEN.
Binnenruimte.	134,375 □ el.	Idem.	304,874 □ el.	(1) Zonder verschansingen en geene gekazematteerde reduits in de inspringende wapen-plaatsen.
Metselwerk van één front.	57,579 kub. el.	51,245 kub. el (1).	38,295 kub. el.	
Aardewerk.	271,455 " "	222,000 " "	" " "	(2) meest divergerende.
Artillerie welke men } ongedekt.	285 (2).	248 (2).	" " "	(3) Convergerende naar elk punt op 400 ellen afstands.
op de wallen kan } gedekt	10.	4	632 (3).	

bijval vindt en meer met de grondstellingen overeenstemmend wordt bevonden.

Bij den eersten aanblik zal men zich met eenige denkbeelden welligt niet kunnen vereenigen; maar ik voed nogtans de hoop, dat een ernstig nadenken, een rijp overwegen en het nalezen der meest geachte hedendaagsche geschriften over deze stoffe, de meerderheid van deskundigen van hunne bevreemding of besluiteloosheid zal doen terugkomen, en vele denkbeelden, in deze proefontwerpen bevat, op prijs zullen doen stellen.

Trouwens, al de deelen van den bedekten weg flankeren elkander wederkeerig. Deze deelen zijn daarenboven door de kruis-vuren van het ravelijn en der bastions verdedigd. De grachten van de reducts en de wapenplaatsen, de ravelijns-gracht en die van het reduit der ravelijns, zijn, bij een goed relief der werken, uit de achterliggende werken gezien en door bijna loodrechte vuren geflankeerd. De flanken der bastions verdedigen met overmagt alle vijandelijke ondernemingen en de contre-escarp van het tegenovergestelde bastion. Er zijn geene doode hoeken. Door de ruime, gedekte en wel geordende communicatiën tusschen alle deelen van het stelsel, zal men wezenlijk eerst in de gelegenheid gesteld zijn, om datgeen te bereiken, waarop *Savart*, *Cormontaigne* en *Noizet-St.-Paul* zeggen den meesten prijs te stellen, namelijk: « Dat men zonder veel moeite of zwarigheden, van binnen naar buiten en omgekeerd kan gaan, door de vuren der werken beschermd wordende; dat men, bij de hierboven omschreven beschikkingen, het voordeel heeft, om door het doen van uitvallen en stoute ondernemingen, eene langdurige en levendige verdediging te kunnen bewerkstelligen; en eindelijk, dat de troepen, na langen tijd buiten de vesting onder de bescherming dier werken tegenstand te hebben geboden, in de vesting besloten wordende, daarin nieuwe en meer afdoende middelen zullen vinden, om blijken van hunnen moed te geven, den vijand afbreuk te doen en te ontmoedigen.»

Hoezeer ook ik eenige hoop durve voeden, op eene onbevooroordeelde beoordeeling en op prijsstelling, zoo maak ik echter in geen deele er aanspraak op, dat de door mij geschetste denkbeelden, onbepaald den voorrang boven anderen worde gegeven. Overtuigd, dat overwegingen, al waren dezelve ook zwak of ongegrond, wel verre van de bestaande of gevolgd wordende versterkings-manieren te schaden, deze nog meer vastheid en vertrouwen zouden geven, zoo meen ik deze der overdenking te mogen aanbieden. Elders hebben gelijksoortige voorstellen aanleiding tot velerhande bemoeijingen en twistgedingen gegeven, en geenszins was het mijn voornemen naar dat doel te streven; hechtende ik aan de uitgave van deze, reeds vroeger geschetste, denkbeelden, geen ander gewigt,

dan voor zoo verre derzelve juistheid en waarde zullen worden erkend (1).

De afwijkingen van het gebastioneerde stelsel, die men, in de door ons geschetste tracé's I-IV, bij den eersten aanblik zal ontwaren, zijn echter gegrond, op reeds aangewezen — en door ervaren ingenieurs in verschillende landen goedgekeurde — grondbeginselen. Deze beginselen, beginnen meer en meer veld te winnen, zoo als de voornaamste Fransche tracé's na *Cormontaigne* verschenen, aanduiden, als waarin de blijvende of meest heerschende denkbeelden tot volmaking en uitbreiding zich als van zelve aanwijzen.

De blinde eerbied voor mannen, welke alleen in het tijdperk, waarin zij leefden, door hun vernuft uitmunteden, is de voorname oorzaak van het slaafsch bij behouden veler oude praktijken. Dit zijn geene bloote klanken; in den vesting-bouw zijn het daadzaken. Immers, terwijl alle wapens of takken der algemeene krijgswetenschap reuzenschreden tot hunne volmaking hebben gedaan, is de kunst van zich te verdedigen, en alzoo ook de vesting-bouw, minder in geschriften dan in de werkelijke toepassing, sedert *Cormontaigne* — d. i. nagenoeg sedert eene eeuw — veelal stilstaande gebleven. Reeds voor vele jaren, hebben eenige ingenieurs pogingen aangewend, om betere grondbeginselen op te stellen. Later zijn er mannen opgetreden, die de waarde dezer grondbeginselen erkend en derzelve toepassing in voortreffelijke modellen hebben aangewezen. Doch ondanks dit, bepalen de meeste leerboeken over de krijgs-bouwkunst, zich slechts tot zoodanige bevestigings-manieren, welke men grootendeels reeds in de bestaande oude vestingen vindt aangewend, en die, niet tegenstaande hare veelzijdige toepassing, overal dezelfde gebreken medevoeren.

De denkbeelden tot eene betere bevestiging moet men in de werken hunner uitvinders zoeken. De beoefenaar der krijgs-bouwkunst leerde dezelve vroeger of in het geheel niet of zeer laat en dan eerst kennen wanneer hij zich bereids het hoofd, met overtollige dingen met onnaauwkeurige begrippen of schadelijke vooroordeelen gevuld had.

Zij die dezer dagen te velde trekken tegen de meerdere uitbreiding, welke men aan den vesting-bouw en de verdediging geeft en waardoor ook de kosten voor den staat grooter worden, vergeten, welke vorderingen de aanval en deszelfs middelen van vernieling gemaakt hebben; en deze toch zijn het alleen, welke de wet aan den vesting-bouw voorschrijven. Het wordt, in de loopende oogenblikken,

(1) « On ne peut guerre se passer sans plusieurs contestations. » — Zegt *Maigret* blad. 419 — « mais ces sortes de disputes donnent toujours lieu à des explications qui ne sont jamais préjudiciable au service du souverain. »

voor eene bewezene waarheid gehouden, dat ruime, goed versterkte, wel geplaatste en behoorlijk geapproviandeerde vestingen, de hechtste ankers van eenen staat uitmaken. Van daar dan ook, dat de sterkte van eenen staat, minder in het groote getal vestingen is gelegen, dan wel in hare goede verdeling of aanbrenging en in de moeilijkheden welke zij den aanval tegenstellen. Is het voorzigtig alle overdrijving te vermijden, niet minder gewichtig is het, geene halve maatregelen, die alles bederven, te baat te nemen. Halve maatregelen zijn vooral verderfelijc in den vesting-bouw. Eene kwalijk begrepene zuinigheid, verijdel dikwerf de meest doordachte en gelukkigste beschikkingen, en is niet zelden oorzaak, dat eene zaak als gebrekkig en nadeelig beschouwd wordt, die, wel en naar eisch uitgevoerd, uitmuntend en onwaardeerbaar zoude zijn geweest. Er behoort eene doeltreffende spaarzaamheid in het huishouden van den staat te bestaan, doch het is hoogstgevaarlijk voor de onafhankelijkheid van den staat, om aan eene niet goed begrepene zuinigheid het *doel*, 't welk men met het daarstellen van defensie-middelen voor heeft, op te offeren.

De voor en nadeelen van ieder ontwerp, den vesting-bouw betreffende, kunnen meestal dadelijk aan de erkende grondbeginselen, aan de lessen der ondervinding, aan het gezonde oordeel, ja dikwerf wiskundige regelen, en eindelijk aan bestaande ontwerpen en bevestigings-manieren, getoetst worden. Men behoort dus te dezen opzichte maar zelden naar eenen langen tijd van beproevingen en ervaring (vaak voorwendsel om *niet* aan een onbetwistbaar *beter* te moeten toegeven) te verwijzen, om het rijp worden van denkbeelden af te wachten. Men heeft slechts te *willen* en men zal zich overtuigen, dat het meer vooroordeel dan waarheid is, dat er dezer dagen, even als tijdens *Cormontaigne*, nog zulk een groote afstand tusschen aanval en verdediging zoude bestaan. Met meer grond zoude men kunnen beweren, dat de verdediging, onder eene vernuftige leiding en ongebondene stoute praktijk, thans reeds sterker dan de aanval is.

J. G. W. MERKES,
1sten Kapitein-Ingenieur.

B I J L A G E N.

Deze, eigenlijk tot het bovengeleverd *overzicht* behoorende daadzaken, hebben wij in eenige *Bijlagen* afgezonderd, tot het gemak van den geheel en half ingewijde in de versterkings-kunst.

BIJLAGE A.

In zijn *eerste tracé* was *Fauban*, wat de versterkings-kunst betreft, schier geheel van het punt uitgegaan, waarop zij door den graaf *de Pagan* gebragt was. De defensie-lijn iets korter dan bij deze zijnen voorganger makende, bepaalde hij de *loodlijn* van het front bij den *vierhoek* = $\frac{1}{2}$, bij den *vijshoek* = $\frac{1}{3}$, bij den *zeehoek* en *volgende*

veelhoeken = $\frac{1}{4}$ van de zijde, opdat de bastions-hoeken eene geschikte grootte behielden. De *polygoonszijde* of *front* neemt hij ongeveer 350 ellen, hoewel die te Yperen, Meenen, Valenciennes, Hunningen en in vele andere door hem gebouwde vestingen, dikwerf 400 tot 500 ellen hebben; ook *Pagan*, die aan de buiten-polygoon den naam van *La base* gaf, stelde derzelver lengte van 200 toisen of ongeveer 400 el voordeelijker dan die van 350 el. De *facen der bastions* geeft hij 97,5 ellen, of nagenoeg $\frac{2}{3}$ van de zijde, wijl anders de flanken te klein vallen. De zwakke driedubbele flanken der kleine binnen-bastions, des ravelijns en van den bedekten weg, vereenvoudigde hij in het tracé van *Pagan*, en maakte in den beginne regte flanken of ook wel holvormige met orillons, welke laatste hij afschafte bij het bezigen van grootere ravelijnen, waardoor de schouder-hoeken der bastions en dus ook de flanken beter gedekt worden. Zijne flanken maakten met de courtine een weinig kleiner hoeken, namelijk slechts 100°. Om de *flanken* te hebben, beschrijft hij uit de schouder-hoeken, als middelpunten, met eenen straal, gelijk aan den afstand der hoeken, twee cirkel-bogen, door de defensie-lijnen begrensd; als wanneer deze cirkel-bogen of derzelver koorde de rigtingen der flanken zijn. De *tweede* of *second flank*, het verlengde der defensie-lijn, is 10 ellen; de *keel van het orillon* 14 ellen en de *breedte* van hetzelfde $\frac{1}{2}$ der regte flank, waardoor ook de beide punten der *teruggetrokken holvormige flank* bepaald zijn, en welke laatste, op deze koorde, met eenen gelijkzijdigen driehoek besehreven wordt. Dit orillon vermindert in niets de verdediging der gracht; daar de holvormige flank even veel en zelfs meer stukken kanon, en zelfs beter gedekt dan achter de regte flank, toelaat. De *breedte der hoofd-gracht* was in de afronding 36 ellen, en de 2 zijden van de *contres-carp* werden bepaald — zoo als nog veelal in gebruik is — door de raak-lijnen, welke uit de overstaande schouder-hoeken aan de cirkels dier afronding getrokken waren. Ter traecering van het ravelijn, stelde *Fauban* den geflankeerden hoek in de doorsnede van de lood-lijn van het front, met eenen cirkel-boog, welke uit het hoekpunt van een der flank-hoeken, met eenen straal, gelijk aan den afstand van dat punt tot den overstaanden bastions-schouderhoek, besehreven was. De verlengde facen der ravelijnen sneden die der bastions op 10 ellen van den schouder-hoek. Soms tijds maakte *Fauban* kleine flanken aan het ravelijn. De *gracht van het ravelijn* was 20 à 24 el breed.

Fauban verbeterde ook de enge bedekte wegen en wapenplaatsen van *Pagan*; hij vergrootte de *inspringende wapen-plaatsen*, door derzelver *halve kelen*, op de *contres-carp* gemeten, gelijk 30 à 40 el te maken, en sloot deze wapen-plaatsen door stevige traversen, welke ook van 30 tot 30 el in de uitspringende gedeelten des bedekten wegs, tot dekking tegen de enfilade- en ricochet-schoten, aangebragt werden. Aan de *tenaille* gaf hij, in den beginne, den vorm van een klein front, naderhand bekwam dezelve den vorm der gewone hedenaagsche *tenaille*. Allenskens gaf hij aan de ravelijnen grootere afmetingen, opdat zij beter de schouder-hoeken der bastions en de invendige verschansingen dezer bastions zouden dekken en beveiligen. Vele ravelijnen voorzag hij, naderhand, met kleine gemetselde of aardens reduits voor één à twee stukken, ook wel, even als die in de inspringende wapen-plaatsen in den vorm van houten tambours, of ook wel gekreneleerde muren, door palissaden of verhakken gedekt, om te beter eenen storm op het ravelijn te kunnen afwachten.

Fauban, na het jaar 1688, inziende, hoe gemakkelijc de belegeraar het gesclut der vesting door zijne enfilade- en ricochet-batterijen vernielen kon; ondervindende, hoe ligt het soms den aanvallers viel, zich in de voorliggende werken vast te zetten, vooral wanneer deze niet tot het bevatten van sterke verschansingen geschikt waren, alsmede de moeilijkheid, met welke men, in sommige omstandigheden, den storm van den hoofd-wal moest wederstaan, kwam op het denkbeeld, om de bastions van de vesting zelve af te scheiden. De omtrek der vesting achter deze afgezonderde bastions (*contre-garden* genaamd) bestond uit courtinen, welke kleine bastions, die men *gebastioneerde torens* noemde, vereenigden. Hierdoor ontstonden nu de *2e* en *3e tracés* van *Fauban*, welke niet aanmerkelijc van elkander verschillen.

Van het *tweede tracé*, te Befort (1681) en Landau (1688) toegepast, is de *binnen-polygoon* lang 224 el; de *halve keel* van den gebastioneerden toren 12 el; de *courtine-hoek* 90°; de *flank* van gezegden toren 12 el en invendig 8 el verlengd. De *face* van dezen toren is nagenoeg gelijk de lengte der geheele flank = 20 ellen; de *gracht* vóór den steenen toren, in de afronding, breed 12 el; de afstand op de kapitale tusschen de saillant des steenen torens en die der *contre-garde* 76,5 el; de *face der contre-garde* is lang 115 el; de *gracht* vóór de *contre-garde*, in de afronding, 24 el; de *kapitaal des ravelijns* 90 el, en deszelfs *facen* getrokken naar een punt der *contre-garden*, 20 el van derzelver schouder-hoek gelegen. Het ravelijn heeft flanken, als in het eerste tracé, en ook is de bedekte weg op dezelfde wijze gekonstrueerd. De flanken der gebastioneerde torens van den hoofdwal zijn van embrasuren voorzien en dienen als kazematten ter verdediging van de gracht der vesting. In dit tweede stelsel is het *kommandement* van den bedekten weg 2,50 à 2,60 el; dito des ravelijns 4,6 el; dito der *contre-garden* en courtinen 5,6 el; dito der gebastioneerde torens 6,3 el; terwijl den walgang der gebastioneerde torens, zoo in dit als in het 3e of volgende tracé 1,3 of 1,4 el hooger ligt dan die der regte courtinen of courtinen der bastions.

In het *derde tracé*, dat van Neuf-Brisack (1698), is de *buiten-polygoon* 350 el; de *loodlijn* 58 el; de *face der contre-garde* 117 el; de *flank* der *contre-garde* 43 el; de *gracht* vóór den steenen toren, in de afronding, is breed 14 en vóór de *contre-garde* 30 ellen. De *courtine* tusschen de beide torens, welke in het 2e tracé regt was, is hier

in den vorm van een klein front gebroken. De kapitaal des ravelijns is hier reeds 110 ellen genomen, en de facen op 30 el van de schouderhoeken der afgezonderde bastions getrokken. De ravelijn-reduits hebben een kapitaal van 46 el en kleine flanken even als het ravelijn. De bedekte weg is even als in de voorgaande tracés gekonstrueerd. Het kommandement in dit 3e tracé, is als volgt: Van den bedekten weg 2,6 el; van het ravelijn 4,6 el; van het ravelijns-reduit 5,6 el; van de contre-garden en courtinen 6,6 el en van de gebastioneerde torens 7,3 el.

BIJLAGE B.

Het tracé van *Cormontaigne* niet anders dan eene wijziging van het *Vaubansche* zijnde, zoo willen wij hier nog, kortelijk, het navolgende van hetzelfde mededeelen: Nemende het front of de veelhoekszijde 350 el, dan is de loodlijn 58,33 el, de bastions-face 116,66 el, de flank 40,68, de courtine 102,91 el en de bastions-face tot in den courtinehoek verlengd, of de defensie-lijn 238,72 el; van het snijpunt der defensie-lijnen tot de saillant van het bastion 184,47 el; van dit snijpunt tot aan de courtine-hoek 54,25 en tot aan den schouder-hoek 67,80 el; de gracht tusschen de tenaille en courtine met de flanken is 8 à 10 el breed, die vóór de bastions 25 à 30 ellen; de geheele kapitale des ravelijns is ongeveer $\frac{1}{2}$ van de front-lengte; de ravelijns-facen op 30 ellen van de schouderhoeken en die van het reduit op de schouderhoeken zelve gerigt; de breedte der ravelijns-gracht is 18 à 20 el en die voor het ravelijns-reduit 15 ellen; het ravelijns-reduit heeft flanken van 13 el lengte, waardoor de halve keel van het reduit 20 ellen wordt; de bedekte weg is breed 10 el; de halve keel der inspringende wapen-plaats is lang 54 el; de facen 60 el; de facen van het reduit der inspringende wapen-plaats zijn lang 36 à 40 el, de halve keel van dat reduit 40 el; de gracht vóór laatstgenoemd reduit is breed 5 à 6 el en diep 3 el. Dikwerf maakt men aan dit reduit alleen naar de zijde van het ravelijn eene flank, om de brés in den saillant van het ravelijn van achteren te kunnen zien. Voor de magistrale of traceer-lijn des hoofd-wals is het cordon der muren genomen. De saillant des ravelijns, ook wel de geflankeerde hoek genaamd, behoudt, volgens den regel, nog ongeveer 60°. De hoek gevormd door de facen der inspringende wapen-plaatsen met de uitspringende branches des bedekten wegs is 100°; de hoek welke de verlengde face of defensie-lijn met de veelhoekszijde of front maakt is 182° 6'; de hoek waaronder zich de defensie-lijnen snijden 143° 7' 48"; de flank maakt met de face een hoek, schouder-hoek genaamd, van 126° 52' 12"; de flank met de defensie-lijn 90°; de courtine-hoek 108°. De glacis-breedte hangt af van het kommandement, moete zoodanig glooijen, dat de vuren der achterliggende werken op een geringen afstand van deszelfs oppervlak over hetzelfde heengaan; waaruit volgt, dat deze breedte gewoonlijk hare grenzen tusschen 18 en 25 maal de kruin-hoogte heeft.

Bij drooge grachten brengt men in de keel der ravelijns-grachten, alsmede tusschen de tenaille en ravelijns-keel, de caponnières aan, zijnde deze laatste dubbel en heeft eene terrepleins-breedte van 4 el; zoo ook 4 el aan elk der binnen-deelen van de glacisvormige borstwering, welk glacis 12 à 15 el breed is. De door- of uitgangen op het glacis, gewoonlijk in de facen der inspringende wapen-plaatsen, zijn breed 4 el. De traversen in den bedekten weg zijn op ongeveer 30 el van elkander; de doorgangen (défilés) bij deze traversen hebben 3 ellen wijdte; de borstweer der traversen is dik bij de inspringende wapen-plaatsen 6 ellen en bij de saillant des bedekten wegs 3 ellen; de poternen in den hoofd-wal en de tenaille hebben gewoonlijk binnenwerks 3 à 3,50 el breedte en 2,50 à 3 el hoogte; die onder de flanken van de reducts der inspringende wapen-plaatsen aangebragt, hebben eene breedte van slechts 1,50 op eene hoogte van 2 el, mede inwendig. De trappen (pas de souris) hebben eene lengte van ten minste 2 maal de hoogte en 1 el breed; terwijl eene rampe of oprid voor geschut ten minste 6 maal de hoogte tot aanleg moet hebben en 3 à 5 ellen breedte. Tot verzameling van het water, hetwelk somtijds in de grachten zoude kunnen komen, die daardoor moeilijk te doorgaan zouden worden, heeft men in het midden der gracht eene goot of geul, *cunette* genaamd, breed 5 à 10 el en diep 1,50 à 2 el, loopende onder de caponnières en halve caponnières door, door middel van kleine riolen. Volgens *Savart* zijn de kommandementen die met het kleinste mogelijke relief overeenstemmen, als volgt:

	el.		el.
Voor de hoogte v. de kruin des hoofd-wals	7,14	volg. <i>Cormontaigne</i>	6,00
» » » » ravelijns	5,36	» » » » »	4,55
» » » » ravel.-reduit	6,36	» » » » »	5,20
» » » » red. der wap.-pl.	3,50	» » » » »	3,90
» » » » glac. voor h. rav.	2,30	» » » » »	2,75
» » » » bastions	2,50	» » » » »	2,90
» » » » cavalliers of kat	»	» » » » »	8,45

De kommandementen naar *Cormontaigne*, namelijk die des hoofd-wals, kat, ravelijn en reduit met 1 el vermeerderende, tot gebruik van al den uitgegraven grond der grachten, zal men nagenoeg op de eerstgenoemde kommandementen terug komen, zijnde daarbij aangemen dat de derde paralel op 70 à 80 el afstands van de saillanten des bedekten wegs komt. Omtrent de onuitvoerlijkheid der dubbele vuren uit den hoofd-wal en voorliggenden bedekten weg, heeft men nog aangemerkt: « Dat deze onuitvoerlijkheid genoegzaam blijkt, als men bedenkt, dat, volgens den aangenomen regel, de kogels uit den hoofd-wal slechts 1 el boven de hoofden der verdedigers van den bedekten

weg heen vliegen, wanneer deze het banket bezetten; en dat men er verre af is, bij het schieten met kanon de zekerheid te hebben, om op 70 à 80 el afstands eenen kanon-kogel op eene halve el na in hetzelfde punt te doen treffen; vooral des nachts wordt dus het dubbele vuur onuitvoerlijk. Bovendien merke men op, dat de derde paralel, wegens derzelver nabijheid, nu en dan met kartetschen beschofen wordt, hetgeen het vuur uit den bedekten weg ten eenemale heft. Nog zij hier opgemerkt, dat de borstwerings-kruin 1,30 à 1,50 el boven de schoot-lijn of zool der embrasure verheven zal zijn, daar deze zool niet hooger dan 1 el boven den wal-gang komt.»

BIJLAGE C.

De *Bousnard* had zich, ten gevolge van staatkundige gevoelens, een nieuw vaderland gekozen en diende als majoor in het ingenieur-korps van Z. M. den koning van Pruisen, toen hij in het jaar 1704 zijn *Essai général de fortification*, etc., in 4 deelen, deed verschijnen, een voortbrengsel, hetwelk ten allen tijde bij den ingenieur op hoogen prijs zal geschat worden. Geen vóór hem had met meer scherpzinnigheid en helderheid over het standpunt van dit verheven onderwerp gewaagd, noch meer blijken van vernuft en kennis gegeven; zoo dat de verschijning er van, niet alleen in geheel Duitschland, maar ook in Frankrijk den ingenieurs deed zeggen: « *Voilà l'ouvrage pour ouvrir l'esprit!* » Jammer en treurig was het voor de vordering eener wetenschap, waarin hij door heldere blikken reeds zoo veel lichts verspreid had, dat dezelve van dezen beroemden man, en wel in de kracht van zijn leven, ontroofd werd; zijnde hij in het beleg van Dantzig (1708) gesneuveld.

Het meest gewaardeerde van zijn werk, schat men het 4e of laatste deel, als de slotsom zijner overdenkingen en bespiegelingen bevattende. Op bladz. 5 zegt hij: « *nous avons à notre grand étonnement, nous en convenons, trouvé dans le système des tours bastionnées (het 3e tracé van Vauban, waarnaar Neuf-Brisack is versterkt) une supériorité incontestable de résistance, sur la fortification de la construction de CORMONTAIGNE.* » Terwijl in het tracé van *Cormontaigne* de verlengden der bastions-facen slechts in den regelmatigen veertighoek door de collaterale ravelijnen worden opgevangen en alzoo tegen de enfilade- en ricochet-schoten grootendeels bevrijdt, zoo tracht *Bousnard*, aangezien er hoogst zeldzaam omvangen tot veelhoeken van zoo veel zijden bij de bevestiging bestaan, hetzelfde voordeel reeds op den regelmatigen achthoek te bekomen. Zijn hoofddoel is dus in deze zijne eigene woorden, bladz. 11, vervat: « *Chercher une méthode générale et applicable à tous les polygones quel que soit le nombre de leurs côtés; disposer le tracé de la fortification de manière que par lui-même et indépendamment des accidens du terrain, il en dérobe toutes les parties à l'enfilade et à l'action du ricochet.* » De zijde- of front-lengte behoudt hij dezelfde als bij *Vauban* en *Cormontaigne*, doch, in plaats van even als deze, dat gedeelte der borstwering van de kapitale flank te supprimeren, hetwelk binnenwaarts van de defensie-lijn valt, laat hij dit wel degelijk bestaan tot eene diagonaalsgewijze verdediging der gracht en des bedekten wegs. Het overige der vuurlijn (ligne de crête) van de borstwering der flank, deelt hij in gelijke deelen, ieder van 5 à 6 ellen (benooidigd emplacement voor een vuurmond), te beginnen van het punt waar de defensie-lijn de kruin- of vuurlijn der flank snijdt, en eindigende bij den schouder-hoek, waar het laatste deel iets meer dan 6 ellen behoudt. De tegenovergestelde face wordt nu regelmatig gebogen, zoodanig dat dezelve nog over de geheele lengte met de voorliggende gracht, door den vuurmond in het eerste gedeelte van de flank, bij den schouder-hoek staande, kan getroffen worden; en zoo ook de overige gedeelten der face en voorliggende gracht achtereenvolgens door de vuurmonden op de flank meer naar den courtinehoek geplaatst; bekomende de flank alsmede eene kleine uitholling (met een straal van ongeveer 120 ellen) waardoor de kruin- of vuurlijn der borstwering van de flank, vóór elken vuurmond, loodregt op deszelfs schoot- of defensie-lijn komt te staan. Dit denkbeeld vattende, laat hij aan een ieder daarvoor de bijzondere constructie over, hoewel hij er zelf eene zeer eenvoudige opreeft. Door deze constructie bekomt de face, lang 93 el, in het midden eene uitwaartsche bogt of holte van ongeveer 2 el, en geeft aan de borstweer bij de saillant 2 ellen meer dikte (8 ellen) dan bij den schouder-hoek (6 ellen); waardoor hij, tevens eene zekere oploop of defilement aan de face naar de saillant gevende, de vuurlijn zoo ver naar binnen brengt, dat haar verlengde reeds bij den achthoek in het collaterale ravelijn wordt opgevangen; terwijl, daarenboven zijne grootere flanken de gelegenheid aanbieden, om ook de bres- en contre-batterijen met overmagt te bestrijden, kunnende de belegeraar tegen het meer inwaarts verlengde gedeelte der flank uit de contre-escarp niet dan zeer schuinsche vuren aanwenden.

Men heeft wel eens beweerd, dat deze bouw der facen met enig bezwaar zoude gepaard gaan; dan, voor hen die bij den uitvoer van groote vesting-werken geweest zijn, is dit bezwaar geheel ongegrond, zijnde het niet moeilijker eene gebombeerde face te traceren en op te bouwen dan eene rechte, zonder dat zulks het oog of de sterkte hinderlijk is; want opzigtens dit laatste behoef men slechts de contreforten iets zwaarder te nemen en digter bij elkander te brengen. Nogtans zal men met reeds zoo ver voorwaarts springende ravelijnen als in het tracé van *Bousnard*, zelfs met bijbehoud der rechte facemuren, meerendeels, althans bij veelhoeken van meer dan 10 zijden,

alreeds het hoofdoel van *Bousmard* bereiken, mits slechts de borstweer bij de saillant van het bastion nog eenige ellen te verzwaren of meer binnenwaarts te trekken.

De *courtine* behoudt in dit tracé de lengte van 148 ellen. Ten gevolge der meerdere inspringende ruimte voor dezelve, in vergelijking met het tracé van *Cormontaigne*, konstrueert *Bousmard* voor dezelve eene krachtige *tenaille* met groote gekazematteerde flanken. De *kapitale gracht* vóór de bastions is breed 20 el, waardoor men den voorliggenden bedekten weg uit den hoofd-wal nog met hand-granaten kan bewerpen. De *lange branches* der tandvormige gedeelten van de zaagvormige vuurlijn des bedekten wegs, zijn voor elk half front op den tegenoverstaanden *courtine*-hoek gerigt, en hebben de lengte van 30 à 45 ellen, de ingaande *korte branches* dezer tanden, met de eerste een' hoek van 100° vormende, zijn lang 16 à 20 ellen. In het midden van het front is eene *cirkelvormige wapen-plaats*, met een' straal van 40 à 50 ellen getrokken, waarin een reduit, welks beschrijving wij hier, even als die der 12 *gekreneleerde traversen*, onnooig achten. De *glacis* tusschen de keel van het ravelijns-reduit en de cirkelronde wapen-plaats is breed 40 à 50 ellen. De *gracht* voor het ravelijns-reduit is breed 16 en voor het ravelijn 14 à 16 ellen. De *geflankeerde hoek* van het ravelijn en reduit is van 58°; de *gebroke ravelijns-face* is in het geheel lang 165 el; de *face* van het ravelijns-reduit is lang 58 en de flank 23 ellen; de *halve keel* van het ravelijn is 92 en van het reduit 35 ellen lang; de *defensieve kazerne*, bij wijze eener frontvormige verschaning der bastions-keel, bestaat uit 10 geaccollende cirkelvormig gewelfde vertrekken, te zamen ruim 400 man kunnende bevatten (2 vierk. ellen per man gerekend) en het dubbel wanneer eene zoldering of entresol gebezigt wordt. De vorm, de afmetingen en het doel in de bastions op de fronten van aanval van dezelve zijn te overbekend, om daarvan nog iets meer te zeggen, evenmin als betreffende andere afmetingen, welke alle, even als het relief en kommandement der werken in bijgaande profillen, duidelijk zijn aangewezen.

BIJLAGE D.

Choumara staat, te regt, in hoogen roep, wegens uitstekende kennis en ervaring. Het Fransche ingenieurs-korps beroemt zich even zoo zeer over het licht door dezen verdienstelijke en onvermoeiden navorscher in de ingenieur-wetenschap ontstoken, als het zijne gekozen afzondering, ten gevolge van vermeend aangedaan ongelijk en bitteren afgunst, betreurt. Men zegt, dat hij de krijgs-wetenschap nog met even veel vuur behartigt en thans als gepensionneerde te Nonancourt in het departement de l'Eure woont. Zijne in het jaar 1827 te Parijs, bij *Anselin*, in het licht geveene; *mémoires sur la fortification* blijven een altijd durend gedenkteeken van 'smans verheven verstand en werken de bewondering op, vooral ook met betrekking tot het oordeelkundig en scherpsinnig onderzoek omtrent de eigenschappen en de gebreken der bestaande vestingwerken; terwijl zij daarbij zeer eenvoudige en minkostbare middelen aangeven, om de hedendaagsche sterke plaatsen te verbeteren en aanmerkelijk den tijd der verdediging te verlengen. In het 7e nummer van het *Mémorial de l'Officier du Génie*; in het onlangs verschenen *Mémorial de l'Ingénieur Militaire van Grivet*; alsmede in de deliberatiën des comités van fortificatiën van den 6e December 1824 wordt eene verhevene lofspraak omtrent zijne voortbrengselen gedaan; maar men kan zich daarvan niet beter overtuigen, dan zijn overschoon opgenoemd werk zelf te lezen, daarbij zijne denkbeelden en opmerkingen met het standpunt der wetenschap vergelijken. Te regt beweest hij, dat het wijde veld der ingenieur-wetenschap hoezeer ook afgevoogst schijnende, den nalezer nog veel ter inzameling overlaat. Zijne grondbeginselen hier te herhalen zoude overbodig zijn, en ook buiten ons bestek liggen; genoeg zij het, dat hij bewijst, dat ook zijne leerstellingen grootendeels dezelfde als die van *Vauban*, *Cormontaigne*, *Bousmard* en andere beroemde ingenieurs zijn; maar dat zij, door zich aan kleine onderdeelen te boeien en bij het daarstellen eens fronts op eene te kleine schaal te werken, het doel hier en daar slechts gedeeltelijk bereikt en meestal zelfs geheel gemist hebben.

Zijne memorien raken zoo wel de verbeteringen aan de bestaande oude vestingen als de middelen om nieuwe vestingwerken, zonder meer dan de onde te kosten, te bouwen, welke laatste stellig een ongemeen grooter wederstands-vermogen aanbieden en ook meer in overeenstemming zijn met de hedendaagsche tactiek en de middelen van verdediging.

De dekkende massa's, namelijk de aarden borstweringen, beschouwt hij als onafhankelijk van de gereveteerde escarpes; alzoo kan eene escarp, eene regte lijn vormende, zeer wel met een gebroken, gebogen of teruggetrokken aarden borstweer voorzien worden. Dienvolgens trekt hij de aarden borstweringen der bastions terug, of maakt eene tweede borstwering, bij wijze eens corridor's, ten einde de verlengden in de collaterale ravelijnen te brengen; hij breekt ook wel deze aarden borstweringen en doet de gedeelten bij de saillant verheffen, in den vorm eener *bonnette*, om het overige te dekken; schrijft sterke afrondingen op de saillanten voor, en tracht aldaar door eene op het kapitaal ontworpenen *parado's* of *traverse* de werking der *enfilade*- en *ricochetschoten* tegen de bastions-facien te beteugelen. De flanken maakt hij veel grooter, om ook diagonaalsgewijze de gracht en *contrescarp*, ja zelfs het kapitaal, te kunnen verdedigen. Wel is

waar, hij erkent, dat hierdoor, bij de bestaande en op eene kleine schaal ontworpenen fronten, de binnenruimte vermindert, maar hij vraagt pag. 32: « Un terrain moins étendu ou l'on est parfaitement à couvert, ne vaut-il pas mieux qu'un terrain plus spacieux, où l'on est atteint de toutes parts, et que l'on est forcé d'évacuer? »

In een geheel nieuw en op eene grootere schaal ontworpen front, bereikt hij dezelfde voordeelen en behoudt meer binnenruimte dan in de tracés van *Cormontaigne* en *Bousmard*; hij slaat bij de fronten van aanval eene wijze van verschansen der bastionskeelen, in den vorm van defensieve kazernen, voor, waardoor men niet slechts *uitwendig* maar ook *naar de stadsszijde* zich tot het uiterste, even als in eene citadel, verdedigen kan. De aarden borstweringen voor deze verschansingen beschouwt hij als beweegbare massa's, waaraan de belegerde dien vorm en die wijzigingen geeft, die hem gedurende den loop der belegering noodzakelijk voorkomen.

Het relief en kommandement vermeerdert hij, ten gevolge der meerdere ontgraving, iets hetwelk *Cormontaigne* zelf reeds als wenschelijk had voorgedragen. In de breedte drooge grachten brengt hij eene soort van glacisvormige couvre facen aan, om de bekleedings-muren der bastions-facien tegen het bresschieten uit de *contrescarp* te beschermen, ten welken einde almede de openingen (*trouées*) der ravelijns-grachten in de keelen gedekt zijn. Zijn ravelijn is even als dat van *Bousmard* gebroken en meer veldwaarts springende dan bij *Cormontaigne*; ook is hetzelve op de saillant met eene afronding of *pan coupé* voor eene krachtige verdediging van het kapitaal voorzien.

De *polygoonszijde* is lang 440, de *bastions flank* 85, de *face* 150, en de *courtine* 116 el; de *courtine der tenaille* is lang 83 de *flank* 33 en de *schouderweg* 36 el; de *ravelijns-face* 145 el. en gerigt op 20 à 30 ellen van den schouderhoek; de *face van de contragrade* voor het ravelijn is lang 136 el; de *saillant van het ravelijn* komt ongeveer 125, die der *contragrade* of *couvre-face* 220 en die van de *krin des uitspringenden hoeks van den bedekten weg* op 256 el vóór de *polygoonszijde*; de *grachtbreedte vóór de bastions* is 40 à 45, voor het *ravelijn* 18 à 20, voor de *ravelijns-couvre-face* 15 à 17 el; de breedte van het glacis is 45 à 60 el; de *defensieve kazerne*, vormende een *retranchement* op de bastions-keel, is gelijk gronds voor 500 en met eene zoldering voor 800 man bekwaam. De *geflankeerde hoek* van het ravelijn en ook van deszelfs *couvre-face* heeft eene opening van 56° à 58°; het *relief* en *kommandement* is uit de profillen genoegzaam te zien.

BIJLAGE E.

Het hoofdoel bij de *versterkings-wijze* van *Coehoorn* beoogd, was dekking en flankeren; de werken ruim en overal geschikt te maken tot vereniging en voor de manoeuvres van den belegerde; dat de belegeraar de voorliggende werken niet dan na groote pogingen en langdurige werkzaamheden kan nemen, waartoe hij de door den vijand eerst te bezetten werken, de kleinste mogelijke breedte voorschrijft; zij legde derzelve walgang zoo weinig boven den waterspiegel aan, dat men er niet dan met zeer veel moeite loopgraven in konde maken. De hoofdwerken door andere geheel van aarde omringd wordende, zoo kan men daarin moeijelijk bres maken. Er is in het eerste tracé van *Coehoorn* een gereveteerd hoofd-bastion door eene aarden borstwering gedekt. De drooge gracht tusschen beide kan men als eenen uitgebreiden walgang aanmerken; zij is door het vuur van 6 stukken, in de ruime kazemat of kanon-kelder onder de *face* van het *orillon* geplaatst, bestreken en heeft bovendien van achteren eenen gekreneleerden muur welke aan de steenen toren of het *orillon* sluit. Dit *orillon* is van de drooge gracht door eene natte gracht van 12 ellen breedte afgescheiden. De *tenaille* met flanken, bestaat geheel uit aardewerk. De breedte en diepe natte grachten, mitsgaders de dubbele rijen palissaden, waarborgen genoegzaam tegen de *escaladen*. In het kapitaal van de bastions en ook in dat van het ravelijn is eene overdekte *caponnière*, dienende tot gemeenschap, zij staat in verband met andere galerijen welke de grachten bestrijken. Het ravelijn bestaat, even als de bastions, uit een hoog gereveteerd gedeelte en een laag gedeelte, van aarde tot dekking van het eerste. De drooge gracht of walgang tusschen dit hooge en lage gedeelte, breed 32 el, wordt even als de ravelijns-gracht door bijna loodrechte vuren uit het *orillon* en de hooge en lage facen der bastions, als ook nog door het geweer-vuur uit eene overdekte of gekazematteerde galerij of *caponnière* in de keel van het ravelijn, bestreken. Voor deze kazematten liggen mede kleine grachten van 12 el breedte. In de keel des ravelijns is eene cirkelvormige haven en een klein gemetseld bastionvormig reduit. Het binnenplein van het ravelijn ligt, even als den bedekten weg, slechts 0,20 à 0,30 el boven den waterspiegel. De bastions worden door aarden *contre-garden*, van 18 el aanleg gelijks het water, gedekt. De walgang van den bedekten weg heeft ten minste het dubbel der gewone breedte, namelijk 24 el. De reduits in de wapenplaatsen bestaan in gekreneleerde muren wederzijds met stevige traversen gedekt. In het massif van het glacis, vóór de uitspringende wapenplaatsen, bevinden zich defensieve gedekte uitgravingen of koffers. De plaatsing der *orillons* schijnt *Coehoorn* zelf nadeelig geacht te hebben, door dezelve in zijn 2e tracé te supprimeren; het is er echter verre af, op den bouwvaard van dezen steenen toren lottende, dat dezelve met de zich daarin bevindende welgedekte kazematten zoo spoedig zoude vernield worden als *Bousmard* en andere Fransche ingenieurs voorgeven, die dezen toren

blijkens de daarvan door hen gegeven profillen, niet van nabij schijnen te kennen, en niets belet om daarin door het geven van nog eenigzins zwaardere afmetingen, alsmede voor de koffers, galerijen, caponniëren en poternen te voorzien, gelijk ook het verheffen van het relief en der bekleedings-muren bij meer verhevene bodems. Intusschen is, ontegenzeggelijk, het 2e tracé van *Coehoorn* het volmaaktste, terwijl het 3e tracé te zamengesteld schijnt en eenige gebreken van het 1e tracé heeft bijgehouden. De bekleedings-muren zijn overal door de omringende werken behoorlijk gedekt. De *Coehoornsche* versterkingswijzen en de gronden waarop dezelve berusten zijn te overbekend, althans in de Nederlanden, om er hier meer van te zeggen. Alleen zij nog het navolgende vermeld.

De *binnen-polygoon* is ongeveer lang 281 el; de *buiten-polygoon* omtrent 437 el; de *kapitale* van beide bastions 117 el; de *defensielijn*, gerekend uit de tenaille, is lang 273 el; de *loodlijn* ongeveer 104 el; de *face van het hoofd-bastion* is lang 75 el, de *holvormige flank* van idem 75 el; de *second flank* 30 el; de *courtine* 150 el; de *face van den lagen wal* met het orillon 186 el; de *saillant van het ravelijn* springt voorwaarts van de courtine 200 el; idem, van de lage ravelijns-face 275 el, en laatstgenoemde saillant komt voor de *buiten-polygoon* ongeveer 145 el; de *ravelijns-face* is lang 125 en die van desselz aarden voor-wal 203 el; de *kapitale gracht* is breed 48 el; die voor de aarden contre-garden 28 el; de *drooge gracht tusschen het hooge en lage ravelijn* 32 el; de *gracht om het ravelijn* is breed 36 el. De *caponniëren* in de drooge ravelijns-grachten zijn op 10 ellen van de keelen. De *halve keel van het ravelijn* is 110 el; de *geflankeerde ravelijns-hoek* 70°; de *halve keelen der wapen-plaatsen* 50 el; die *des reduits* 25 el; de *traversen* hebben eene dikte van 6 en de *horstweringen* 6 à 7 el; de *drooge grachten of walgangen* zijn ongeveer 0,50 el boven den water-spiegel; de *natte grachten* zijn 2 à 2,5 el diep.

« Het kommandement der hoofd-werken, courtinen, bastions en orillons, boven de gewone water-hoogte is 8,44 el; van de tweede flank 4,54 el; de flanken der tenaille 2,28; de facen der tenaille 3,89; de facen der lage bastions 5,20 el; dezelfde aan de saillant, over eene lengte van 48 el, 6,16 el; het hoofd-ravelijn 6,00 el; de facen van het lage ravelijn in het midden, 4,54; van dezelfde facen aan den saillant, over eene lengte van 48 el, 5,52 el; van idem, aan de keel, over eene lengte van 40 el, 5,00 el; de contre-garden 5,20 el; de bedekte weg 2,60 el, het reduit in de wapen-plaats 2,60 el.

Errata. In de bovenste schaal van plaat III staan de getallen 200 en 300, lees daarvoor 150 en 200.

SCHETS

DER VOORNAAMSTE KRIJGS-GEBEURTENISSEN IN
POLEN, IN DEN JARE 1831,

DOOR

J. C. VAN RIJNEVELD.

ARTIKEL 12.

XII.

ONDERNEMING VAN DEN DIVISIE-GENERAAL
GIELGUD IN LITHAUWEN, EN TERUGTOGT
VAN DEN BRIGADE-GENERAAL DEM-
BINSKI NAAR PRAGA.

Zoodra *Gielgud* te *Keydany* was aangekomen, en zich met het korps van *Chlapowski* vereenigd had, hield hij eene legerschouwing over 'zijne troepen, welke destijds (den 8sten Junij) 14,000 man linie-troepen en ongeveer 6,000 man ongeregelde insurgenten-benden sterk waren. Deze troepen wilde hij tot een leger van 50,000 man voltallig maken, met welk ontwerp, en zijne bemoeijingen om het Lithauwsche gewest te organiseren, een kostbare tijd verloren ging. De generaal *Sacken* maakte van dit ver-

zuim gebruik, om zich met de generaals *Kuruta*, *Chilkoff* en met het garnizoen van *Wilna* te vereenigen.

Eindelijk op den 12den Junij, kwam *Gielgud*, tot het besluit om zijne onderneming voort te zetten en zich, zoo het mogelijk was, van *Wilna* meester te maken. Hij had echter vooraf zijn korps in vier ongelijk sterke afdeelingen verdeeld. De afdeeling onder *Chlapowski* moest langs den straatweg op *Wilna* marcheren; *Dembinski* zou met eene andere afdeeling, langs den regter-oever der *Wilia*, op die stad trekken, terwijl *Gielgud* met de derde afdeeling langs den linker-oever zou marcheren. De kolonel *Ross* kreeg het bevel over eene vierde afdeeling; deze was echter slechts uit 2 bataillons en 2 stukken zamengesteld. Deze laatste officier had in last, meer noordwaarts te marcheren, om de havenstad *Polangen* te bemagtigen en in die omstreken nieuwe troepen bijeen te werven. Ten gevolge dezer schikking zette *Chlapowski* zich reeds den 12den in beweging; *Gielgud* en *Dembinski* marcheerden echter eerst tegen den 16den Junij. *Gielgud* volgde, bij het nemen dezer dispositiën, de strategische bewegingen van *Skrzynecki*; met het aldus verdeelen zijner strijdkrachten, meende hij de Russen in *Wilna* om den tuin te leiden, en te doen gelooven dat zij door groote overmagt zouden omsingeld worden. Zijne eigenlijke bedoeling was, om *Sacken* *Wilna* te doen ontruimen en zich van die stad, zonder gevecht, meester te maken. De generaal *Sacken* voerde aldaar het bevel over de vereenigde Russische troepen. Op eenen aanval voorbereid zijnde, zoo had hij daartegen gepaste maatregelen genomen. De hoogte, *Ponary* genaamd, die *Wilna* beheerscht, bood hem eene geschikte terrein-gelegenheid voor zijne verdedigings-opstelling. Die hoogte was reeds beroemd door den veldtog van 1812, als wanneer de Franschen bij hunnen terugtog dezelve insgelijks tot eene defensiva opstelling benuttigden. *Sacken* had op de westelijke afhelling dier hoogte een gedeelte zijner infanterie opgesteld, met den rug door de steilten gedekt. Den aanval langs den straatweg van *Kowno* verwachtende, zoo had de Russische generaal tegen denzelfden eene batterij van 20 stukken kanon, door 4 bataillons infanterie gedekt, opgesteld. Aan den voet der steil afloopende en meer achterwaarts gelegene hoogten, stonden 3 regimenten infanterie en 3 regimenten kavallerie in reserve. Zijn regter-vleugel was geplaatst op de engte tusschen de *Wilia* en de hoogten gelegen, en bestond uit 3 bataillons infanterie en 4 stukken geschut; over deze troepen voerde de generaal *Karpf* het bevel. Twee regimenten kavallerie en 12 stukken kanon dienden hem tot reserve; terwijl de verbinding van dezen vleugel met het centrum, door een, in het kreupelhout geposteerd bataillon, onderhouden werd. De linker-vleugel, uit 3 ba-

taillons infanterie bestaande, was in een bosch opgesteld, dat men met eene verhakking had voorzien; een regiment kavallerie onderhield deszelfs verbinding met den regter-vleugel. De overige Russische troepen waren aan de noordelijke zijde der stad opgesteld.

In den avond van den 18den vereenigde zich *Gielgud* met de afdeeling van *Chlapowski*, en nam daarop het vrij zonderlinge besluit, om, zonder de medewerking van *Dembinski*, de sterke stelling der Russen op de hoogte Ponary, den volgenden morgen aan te vallen. Reeds ten 3 ure des morgens had hij zich *à cheval* op den steenweg geplaatst; zijnen regter-vleugel onder *Zaliwski*, den linker onder *Rohland* en het centrum onder *Chlapowski*. Voodra zijne dispositiën genomen waren, rukte hij voorwaarts. *Zaliwski* stootte het eerste op de Russische voorposten, die vechtende terug trokken. Het centrum, in kolommen van aanval langs den steenweg marcherende, ging nu ook, onder een luid houra! voorwaarts. Het gevecht was noch door tirailleurs noch door de artillerie voorbereid geworden, naardien *Gielgud* van meening was dat de Russen, door zulk eene stoute beweging, de sleutel der sterke stelling op den Ponary zouden verlaten. De batterij van 20 stukken kanon, die voor dat punt was opgesteld, had een schoon spel in de digte drommen der afdeeling van *Chlapowski*. Deze geraakten dan ook in eene verschrikkelijke verwarring. Nu liet *Gielgud* zijn geschut voorrukken, om het Russische artillerie-vuur te beantwoorden; doch de les was reeds ontvangen en duur betaald. Terwijl men zich bezig hield om de verwarring onder de troepen van *Chlapowski* eenigzins te herstellen en de groote Russische batterij te beschieten, drongen 5 bataillons, 4 stukken geschut en een regiment kavallerie op den Russischen linker-vleugel in; een Russisch regiment jagers (van Wolhyniën) ging dezen aanval te gemoet, in weerwil van het hevige vuur dat de vier Poolsche stukken op hetzelfde onderhielden. De Poolsche kavallerie, die zich tot het doen eener charge gereed maakte, werd door een salvo der Russische jagers uitéén geworpen, waarop deze met geveld geweer op de 5 Poolsche bataillons indrongen, die echter dezen aanval niet afwachtten. De geheele Russische linie kon de stoutmoedige beweging van dit jager-regiment bewonderen, en eene, het kanon-vuur verdoovende, kreet van toejuiching ging uit al de Russische gelederen op. De Polen waren ook niet gelukkiger op den regter-vleugel, terwijl hun centrum steeds wijkende bleef door het verschrikkelijk vuur van de groote Russische batterij. De Russische linie kwam daarop in beweging, zoodat *Gielgud*, zijne onderneming mislukt ziende, tegen 2 ure des namiddags, den terugtogt beval, die niet zeer geregeld aanving. Zeven eskadrons Russische kavallerie volgden deze beweging, van tijd tot tijd eene charge doende. Het gelukte echter aan

het 1ste Poolsche regiment uhlanen deze eskadrons tot staan te brengen, en hen zelfs twee stukken kanon te ontnemen, die echter door twee eskadrons van de Russische garde-uhlanen der afdeeling van *Kuruta*, bij eene schitterende charge hernomen werden. De Polen verloren in dit gevecht meer dan 1000 man aan dooden en gekwetsten en ongeveer een even groot aantal gevangenen. Het verlies der Russen was in vergelijking zeer gering.

Gielgud trok zich over de Wilna terug, om bij *Zeymy* stand te houden. *Chlapowski* rigte zich met de kavallerie en zijne afdeeling op Kowno. *Zaliwski* was echter van *Chlapowski* afgesneden geworden, zoodat deze zich over Troki op Merez redde, aldaar den Niemen overging om zich in de bosschen van het wooiwoodschap Augustowo te verschuilen.

Dembinski was intusschen, op den 18den, door eene afdeeling Russische troepen aangevallen en terug gedrongen. Zijne tegenwoordigheid van geest redde zijne afdeeling van eene algeheele vernietiging. Hij verdeelde, namelijk, zijne troepen in eenige kleine afdeelingen, gaf een vereenigingspunt op, en verstrooide zich stelselmatig. Daardoor verdeelde hij de aandacht van den Russischen aanvoerder, en ontkwam alzoo het dreigende gevaar. Den volgenden dag vereenigde zich de kleine benden weder tot een geheel, waarmede *Dembinski* in den rug van zijnen vijand wilde werken, toen hij berigt van den uitslag der onderneming op Wilna bekwam. *Gielgud* deed hem daarbij kennen, dat hij voor Wilna eenige voordeelen (!) bevochten had, en nu van voornemen was om de liju der Wilia en Kowno te verdedigen, en hem, dien ten gevolge gelaste, om bij *Widyszki* eene stelling te nemen. Hij zelf trok met *Chlapowski*, die zich over Kowno bij hem gevoegd had, over *Keydany* naar Rosenie, met voornemen om de verdere organisatie der omwenteling in Lithauwen, en die zijner nieuw aangeworven troepen, voort te zetten. Eene afdeeling, 2000 man sterk, had hij te Kowno gelaten om dat gewichtig punt te behouden.

De beweging door *Gielgud* nu gemaakt, was geheel strijdig met het voornemen dat hij aan *Dembinski* had te kennen gegeven. Zijne eerst voornemen was, met zijnen toestand en het doel dat hij moest zoeken te bereiken, passende geweest, namelijk, het verdedigen van de liju der Wilia, de *Swienta* en Kowno. Ware hij uit deze sterke stelling verdrongen geworden, dan had hij zich achter de *Niewieza* kunnen scharen; en vervolgens achter de *Dubisa*, om dan, ingeval van noodzakelijkheid, bij *Strednik* den Niemen over te gaan en *Mariampol* te winnen; ten einde van daar op *Grodno* of op *Augustowo* te marcheren, altijd de verbinding van het Lithauwsche korps Russen met het Russische hoofd-leger afgesneden houdende. Hij had op deze wijze altijd een of twee dag-marschen op

het Russische korps kunnen winnen, en zich zoodoende gemakkelijk met *Skrzynecki* hereenigen. *Dembinski*, de gevaarlijke beweging van *Gielgud* bespeurende, gaf hem den raad om al zijne strijdkrachten te vereenigen, op Koerland te trekken, al de insurgenten-benden bijeen te rapen en zich met deze aldus vereenigde magt, die welligt tot 30 à 40,000 man zoude aangroeijen, bij het Poolsche hoofd-leger te voegen. *Gielgud* deed echter niets van dit al; hij had zijne eigene inzigten, en deze ver-raadden juist geen groot krijgs-genie.

Intusschen had de Russische generaal *Tolstoi* zich met zijn korps aan de troepen van *Sacken* en *Kuruta* in Wilna, op den 21sten Junij, aangesloten. Terzelfder tijd was de generaal *Kreutz*, die met zijn korps naar den Narew gemarcheerd was (zoo als wij later zullen zien), met een gedeelte van hetzelfde bij Wilna aangekomen, om het opperbevel over de aldaar vereenigde troepen, nu ongeveer 22,000 man sterk, op zich te nemen. Reeds dadelijk verdeelde hij deze in drie kolommen, met voornemen om de Polen aan drie verschillende kanten te gelijk aan te vallen, en hun geen tijd meer te laten om hunne strijdkrachten te vermeerderen of te organiseren. De eerste dezer kolommen rigte hij op Kowno; stormenderhand bemagtigde deze die stad en wierp er de 2000 Polen uit, na alvorens een 30 officieren en een 700tal manschappen op hen gevangen gemaakt te hebben. De overige Polen werden uiteen gejaagd en in de bosschen verstrooid. De tweede kolom trok op Beeze en ging aldaar de *Swienta* over; de derde trok in de rigting van *Widyszki*, en viel aldaar op, den 29sten, de troepen van *Dembinski* aan. Deze generaal onderscheidde zich bij die gelegenheid op nieuw in het voeren van den kleinen oorlog en door de gezwindheid zijner bewegingen, waardoor hij zich nu hier, dan daar vertoonde, en zijnen vijand afbreuk deed, zonder dat deze zijne eigenlijke sterkte konde te weten komen. *Dembinski* evenwel werd, niettegenstaande zijne scherpzinnig uitgedachte bewegingen, genoodzaakt om den 1sten Julij op *Poniewiez* terug te trekken. De derde kolom hield Wilna bezet.

Zoodra *Gielgud* van de bewegingen der Russen kennis kreeg, snelde hij met zijne onder zich hebbende troepen naar *Keydany*, doch reeds was de eerste Poolsche verdediging-lijn, de *Wilia*, geforceerd en *Dembinski* van hem afgesneden. Nu wilde hij achter de *Niewieza* post vatten; maar vreezende ook van daar verdrongen te worden, zoo begaf hij zich achter de *Dubisa* en koos eene sterke stelling bij *Plemberg*. Niet lang kon hij aldaar den stoutmoedigen aanvallen der Russen het hoofd bieden; zoodat hij zich gedwongen zag op *Rosienie* te wijken. Van daar ging hij den 6den Julij op *Cytwany*. Nergens vond hij echter eenig vast steunpunt voor zijne bewegingen,

daar de Russen hem rusteloos bleven vervolgen. Hij wendde nu nogmaals het oog op het bevestigde *Szawle* — waartegen reeds vroeger eene afdeeling van zijn leger-korps deerlijk het hoofd gestooten had — slechts door 2 à 3000 Russen bezet. Deze plaats beloofde hem een vast punt voor zijne verdere operatiën; hij besloot derhalve haar met overmagt aan te vallen, en, zoo mogelijk, te bemagtigen. *Dembinski* ontving diensvolgens het bevel, uit *Poniewiez* op *Szawle* te marcheren, en zich voor die plaats met het hoofd-korps te vereenigen. Juist ontving deze die order, toen de Russen hem — om hem niet lang in twijfel te laten — aanvielen en met de bajonet uit *Poniewiez* verdreven.

Den 7den Julij stond *Gielgud* met zijne nu vereenigde magt (ongeveer 16,000 man en 24 stukken kanon) voor *Szawle*. Het zwakke garnizoen, door slechts 7 stukken geschut ondersteund, wachtte deze overmagtige strijdkrachten onverschrokken af.

Even voor dat de Polen den aanval zouden beginnen, werd *Gielgud* ongesteld, waarop de generaal *Rohland* het bevel op zich nam. Na een kort doch hevig kanonvuur op de veld-werken gemaakt te hebben, begon de aanval op drie verschillende punten. Onstuimig drongen de Polen op de werken in, en tot drie herhaalde malen gelukte het hen om over de eerste werken, en eenigen zelfs tot in de stad te dringen; doch telkens sloeg de brave bezetting hen terug. Te vergeefs gaven verschillende Poolsche chefs het voorbeeld van den grootsten heldenmoed, door zich op de Russen te storten en met deze handgemeen te worden; zij vielen als helden, doch de Russen weken niet. Meer dan 1000 Polen hadden den dood reeds op de Russische bajonetten gevonden, toen *Rohland* nog eenen vierden aanval wilde beproeven; doch deze werd, evenmin als de drie vorige, door reserve ondersteund. Ook de vierde aanval werd afgeslagen. Nu werden de Polen moedeloos, en 2 à 3000 man van de nieuwe ligting wierp daarop hunne wapens weg en zocht een goed heenkomen; — dit gaf het signaal tot den aftogt naar *Kurszany*. Door de Russen niet achtervolgd wordende, zoo liet *Gielgud* zijne troepen aldaar, in den nacht van den 8sten op den 9den Julij, adem scheppen en uitrusten. In den vroegen morgen van den 9den vereenigde hij de voornaamste bevelhebbers van zijn korps tot eenen krijgsraad, om te beraadslagen over hetgeen nu stond te doen. *Dembinski* kwam bij die gelegenheid terug op zijn vroeger voorgesteld plan, om op Koerland te trekken. *Gielgud* deelde niet geheel in de inzigten van dezen generaal; maar sloeg voor, om de overblijfselen van zijn korps, dat nog uit ongeveer 11 à 12,000 man was te zamen gesteld, in drie kolommen te verdeelen. De eerste, onder de bevelen van *Dembinski*, zoude alsdan de door

hem in zijn plan aangewezen richting volgen. De tweede, onder geleide van *Chlapowski*, zou trachten door te breken, de Niemen te winnen en door het wooiwoodschap Augustowo naarden Weichsel te marcheren. *Gielgud* zoude zich bij deze kolom voegen. De derde kolom, onder het bevel van den generaal *Rohland*, zoude zich naar Polangen begeven en zich van deze havenstad met geweld meester maken. Dit voorstel ging door, in weerwil der bemoeijingen van *Dembinski*, die van toen af besloot om met zijne onderhebbende troepen naar eigen ingeving te handelen, en voor eigene verantwoording den kleinen oorlog te voeren, — zich in denzelfden op Warschau rigtende. Men scheidde alzoo te Kurszany. De brigade van *Chlapowski*, waarbij *Gielgud* zich bevond, marcheerde op Lukniki, en sloeg aldaar links af naar Jelwy, geflankeerd wordende door de brigade van *Rohland*, die de achterhoede vormde. In laatstgenoemde plaats trok hij het detachement van den kolonel *Ross*, die te Polangen was afgeslagen, aan zich, en bragt zijne brigade tot ongeveer 5000 man. Van dit oogenblik af schenen *Gielgud* en *Chlapowski* de hoop te hebben verloren om Polangen te nemen. De Russen begonnen zich nu ook aan de achterhoede te vertoonen, en reeds den 10den des avonds werd de brigade van *Rohland* rusteloos vervolgd door den Russischen generaal *Dellingshausen*. *Chlapowski* was intusschen met zijne brigade, tegen den 12den, bij de Pruisische grenzen aangekomen, waar men duidelijk een aanhoudend kanon- en geweer-vuur hoorde, dat *Rohland* vechtende onderhield. *Gielgud* vereenigde daarop al de officieren van het korps van *Chlapowski*, om hen te vragen, of het in den hopeloozen toestand waarin zij zich bevonden, beter ware zich aan de Russen over te geven, of op Pruisisch grondgebied de wijk te nemen. Dit laatste dacht hij, zou nog eene soort van protestatie zijn tegen de vereeniging van Polen met Rusland, terwijl hij vermeende, dat er, in die hagchelijke oogenblikken, niet veel beters te doen was. Dit protest werd in eene soort van acte opgesteld, waarin men zich aan de bescherming der Pruisische regering aanbeval. In den namiddag van den 12den legerden zich deze troepen aan de Pruisische grenspalen bij het dorp Schlungsten. *Gielgud* en *Chlapowski* gingen echter dadelijk in het dorp, om met de Pruisische beambten te beraadslagen wegens den overgang van de grenzen. In den vroegen morgen van den 13den werden deze beraadslagingen verder voortgezet, en daarbij bepaald, dat de troepen tegen den middag de grenzen zouden overtrekken. De artillerie en eenige andere troepen waren reeds werkelijk op het Pruisische grondgebied, terwijl het eerste regiment uhlanen bezig was de lanssen en verdere wapenen bijeen te brengen, toen de nog overgeblevene troepen begonnen te morren, en hunne beide ge-

neraals van verraad beschuldigen. Terwijl dit voorviel, zag men in de verte de stof-wolken van marcherende troepen, die men in den beginne voor Russen aanzag; dit bespoedigde den overgang. Kort daarna bemerkte men echter dat het de brigade van *Rohland* was, die de grenzen eveneens naderde, doch op de dringende beden zijner officieren dezelve slechts langs trok. *Gielgud* sloeg deze beweging van het Pruisische grondgebied gade, te midden van zijnen staf, toen een Poolsch officier te paard (de kapitein *Skulski*) op hem kwam aanrennen, een pistool trok, en, onder den uitroep: Sterf verrader! (*Zgin Zdrayco!*) hem een kogel door het hart joeg. *Gielgud* stortte levenloos van zijn paard, terwijl zijn moordenaar, met loshangenden teugel, de troepen van *Rohland* najoeg. *Gielgud* stierf onbetreurd. *Chlapowski* deed alsnu aan al de troepen, onder zijne bevelen, voor den Pruisischen majoor *von Buddenbrok* het geweer strekken, en marcheerde alzoo ongewapend door het dorp Stutten, alwaar zij — wegens den Aziatischen braakloop — moesten quarantaine houden. Het aantal der officieren en manschappen, aldaar opgenomen, bedroeg ongeveer 3000 man en 6 stukken geschut.

Middelwyl deze ontwapening voorviel, marcheerde *Rohland* met zijne nog ongeveer 3000 man sterke afdeeling in de richting van Sweksna, om, zoo het mogelijk was, van daar de Poolsche grenzen te naderen. De generaal *Sacken* had echter hierin reeds voorzien, daar hij met eene afdeeling troepen van 6 à 7000 man, van Rosinie in de richting van Jurborg marcheerde, terwijl de generaal *Dellingshausen* de Poolsche troepen onophoudelijk in hunnen rug bestookte. *Rohland* zag nu ook in, dat hem niets anders overig bleef dan het voorbeeld van *Chlapowski* te volgen. Den 15den Julij trok hij dan ook met zijne brigade, in de nabijheid van Nowemiato, over de Pruisische grenzen, alwaar zij in het eerste Pruisische dorp Koadjuten, de wapens aan den kolonel *von Treszel* overgaven. Ook deze troepen moesten quarantaine houden. Ongeveer 2700 infanteristen en 500 kavalleristen werden aldaar opgenomen, terwijl de Pruisische beambten daarenboven 19 stukken geschut in ontvangst namen. *Dembinski* was gelukkiger, en in plaats van, even als zijne beide strijdmakkers, het tooneel des oorlogs te verlaten en vergeten te worden, maakte deze zich, door zijnen stouten togt, midden door zijn vijands operatie-lijnen, eenen roemvollen naam.

Na afscheid van *Gielgud* en de overige poolsche generaals genomen te hebben, verliet hij den 9den Julij Kurszany, met zich voerende 4000 man, waarvan $\frac{1}{3}$ kavallerie en 6 stukken kanon. Naauwelijks een paar uren op marsch zijnde, liet hij halt houden; monsterde zijne troepen, deelde dezelve in, onderwierp ze aan eene strenge krijgstucht, en maakte hen bekend met al de gevaren, die zij

in deze onderneming ontmoeten konden; doch stelde hun tevens ook voor, hoeveel eer en roem er zoude te behalen zijn; wanneer zij zich zoo geheel onverwacht voor de poorten van Warschau zouden bevinden. Hij riep hun daarbij op om een blind vertrouwen in hem te stellen, belovende, dat hij hunne krachten zoude sparen en voor hun onderhoud zijne beste zorgen besteden.

Deze aanspraak werd met diepen ernst en in stilte aangehoord, doch met te meer geestdrift toegejuicht, toen *Dembinski* eindigde. Tot in de kleinste bijzonderheden regelde hij nu zijne marsch-orde, waarbij de uiterste voorzigtigheid moest worden in acht genomen, zoo wel bij het *eclaireren* van zijne spits, als zijner flanken en zijnen rug. Na alles met eigen oogen gezien, en zijne bevelen aan al de daarmede belaste officieren medegedeeld te hebben, zette hij zich op marsch naar Mieszkuć, om Szawle om te trekken. In eerst genoemde plaats overvielen zijne voortroepen een klein detachement Russen, 't welk zij opligteden. Den 11den marcheerde hij langs eenige omwegen, naar Poniewiez, alwaar hij den 14den aankwam. Eene kleine afdeeling russische ligte infanterie, verliet na eenige oogenblikken met zijne voorhoede geschermtseld te hebben, deze plaats; doch trok in de beste orde terug. Den volgenden dag verliet hij deze stad, om op Kurkle te trekken, alwaar hij de Swienta overtrok, zonder tot op dat oogenblik door overmagtige russische troepen gehinderd te zijn; doch, naauwlijks waren zijne troepen over de Swienta, toen hij van uit zijne achterhoede het berigt ontving, dat de Russische generaal *Sawoïny*, met een korps ligte troepen hem volgde en op het punt was om hem in te halen. *Dembinski* aarzelde geen oogenblik, met dadelijk zijnen ingeslagen weg weder te verlaten, zich links van denzelven begevende, en met eenen snel-marsch, tusschen moerassen, dijken en door andere hindernissen gèdekt terrein, zich aan het gezigt des hem vervolgenden vijands te onttrekken. Dit terrein was reeds genoegzaam door hem verkend geworden, om te weten, dat zich aldaar een groot aantal kleine bruggen bevonden, die niet waren afgebroken. Deze terrein-hindernissen stelden hem in staat, om, zoo de Russen hem op het spoor mogten komen, hunnen marsch te vertragen; daartoe liet hij al deze verbindings-middelen in zijnen rug afbreken. Zijne maatregelen werden tot op den 17den met geluk bekroond; doch op dien dag, werd zijne achterhoede door de voorhoede van het korps Russen dat hem achtervolgde, bij Owanta, hevig aangetast en geslagen. Gelukkig dat de avond spoedig volgde, zoodat hij zich door eenen snel-marsch, in den nacht afgelegd, redden konde. Den volgenden dag zette hij, na zijne troepen eenige uren rust gegund te hebben, zijnen marsch voort naar Podbrodzie, onderrigt zijnde dat de Russen aldaar een voorraad-maga-

zijn hadden, dat slechts door 180 man bewaakt werd. Dit was eene uitkomst; dewijl zijne troepen aan alles begonnen gebrek te lijden. In den nacht van den 19den had hij, zoo stil mogelijk, de plaats laten omsingelen, overviel het Russische detachement en voorzag zijne krijgsgesellen van al het noodige. Dit gaf de kleine schaar nieuwen moed, en deed het vertrouwen op haren bevelhebber ten top stijgen. Intusschen had men nog in lang niet het doel bereikt, en de Russen wedijverden met de Polen in snelheid van marschen, en in geschiktheid van derzelve leiding: *Dembinski* zag ook zeer goed in, dat hij met eene geslepen tegenpartij te doen had, en dat hij telkens de rigting zijner marschen veranderen moest, om het altijd naderend gevaar te ontsnappen. Bij het verlaten van Podbrodzie, sloeg hij noordwaarts in; deze list gelukte en deed de Russen insgelijks eene noordwaartsche beweging maken; zoodra *Dembinski* dit bemerkte, nam hij in den nacht van den 21sten plotselings eene andere rigting, zich aan de Wilia houdende, welke rivier hij dienzelfden dag bij Daniszew, oostelijk van Wilna en Soli, (zie de kaart) overtrok. Door deze even stoute als snelle beweging, had hij de generaal *Dolgoruki*, die in Minsk (in Rusland) het bevel voerde, den generaal *Chrapowicki*, die bij Wilna in positie stond, en den generaal *Sawoïnij*, die hem rusteloos achtervolgde, omtrent zijne eigenlijke rigting misleid. *Dembinski*, was overal tegenwoordig, en moedigde zijne soldaten, bij elk gevaar, bij elke moeilijkheid die te overwinnen was, in persoon aan, en zoodoende hield hij de geestdrift gaande, terwijl hij tevens voor de stipte nakoming zijner bevelen zorgde. Een groot gedeelte zijner infanterie, had hij intusschen bereden gemaakt, door de paarden, door hem van de bewoners der landstreken, welke hij doortrok, ontvangen of genomen. Op marsch zijnde had, *Dembinski* ingezien, dat hij een aanzienlijk aantal sappeurs noodig had om de ontoegankelijkste wegen en bruggen begaanbaar te maken. Daartoe had hij een 150tal werklieden uit zijne troepen getrokken, die hij insgelijks bereden had, en die alzoo in de kavalierie-voorhoede marcheerde, om telkens een groot deel wegs voor te zijn, tot het doen der benoodigde werkzaamheden. Op deze wijze nam hij zijne rigting naar den Niemen, alwaar zijne voorhoede, bij Zboiska, een eskadron russische kavalierie voor zich uitdreef. Dadelijk vervaardigde zijne sappeurs eene vlotbrug om den Niemen te kunnen overtrekken. Hier moest *Dembinski* een hagchelijk oogenblik doorbrengen, daar de brug nog niet gereed was, toen zijne achterhoede bij Jakunij hevig door de Russen werd aangetast. Niet dan met de grootste inspanning en door de tegenwoordigheid van hunnen bevelhebber aangemoedigd, hielden de Polen zich staande tot het invallen der duisternis, als wanneer de brug gereed was, en het

geheel korps op den linker-oever van den Niemen overging. Den 24sten vervolgde hetzelfde den marsch naar Dzienciol, alwaar een 300 tal insurgenten zich bij hetzelfde aansloot. Een weinig verder dan laatstgenoemde plaats, ontmoette men een detachement Russische troepen ongeveer 1500 man en 8 stukken geschut sterk, onder de bevelen van den generaal *Stankiewicz*. Deze week echter voor de overmagt, na eene kleine schermutseling, tot Slonin terug, waarop *Dembinski* de *Szczara* bij Wola overtrok om zich over *Dereczyn* in de bosschen van *Bialowieza* te werpen. Te *Dereczyn* vernam hij, dat het laatstgenoemde bosch door 5000 man Russische troepen onder bevel van den generaal *Bolen* bezet was; terwijl hij tevens de zekere tijding ontving, dat de generaals *Sawoïny* en *Stankiewicz* zich hadden vereenigd, en hem op de hielen volgden. Menigeen zou in dezen uiterst gevaarlijken toestand het hoofd hebben verloren; doch *Dembinski* raadpleegde alleen zijnen moed, en deze was een geschikte raadgever, in de oogenblikken dat er gehandeld moest worden. Hij gaf bevel, om al de bagagie, en de overotllige munitie te laten staan en den Russischen gevangenen de vrijheid te geven. In eene dicht geslotene kolom marcheerde hij nu voorwaarts, over eene smalle dijk, tusschen twee moerassen, vast besloten hebbende zich eenen doortogt te banen het koste dan ook wat het wilde. In de nabijheid van *Narewka* gekomen zijnde zag men troepen voor zich, terwijl zijnen rug reeds door de Russen bedreigd werd. Om zich van deze laatste te ontslaan, beval hij aan zijne voorhoede, uit kavallerie bestaande, om op de voor zich hebbende troepen te chargeren, toen men gelukkig ontdekte, dat men, in plaats van vijanden, Poolische wapen-broeders voor zich had. Het was het korps van *Rozycki* (1). De vreugd over deze ontmoeting was groot aan weerszijde, daar ook *Rozycki* zich in eenen gevaarlijken toestand bevond. Beide generaals werden het eens over de rigting die zij moesten blijven houden, en zoo ging het dan in eenen adem op *Bielsk* los, nadat *Dembinski* den generaal *Bolen* tot *Bocki* had teruggedrongen. Men moest zich echter nu haasten, om het korps van *Rozen*, dat bij *Siemiatycze* en *Wysoki-Litewski*, stond, te ontsnappen en *Ciechanowic* te bereiken. Bij *Nur* ging hij den *Bug* over en bereikte, over *Jadow*, op den 3den Augustus, *Praga*. Later zullen wij zien, hoe hij aldaar werd ontvangen.

Dembinski had alzoo, in 25 dagen tijds, 150 mijlen afgelegd, in welken tijd hij over eenen grooten stroom en over tien kleinere getrokken was, gedurig met de Russen schermutselende. Hij bragt des niet te min zijn korps, in eenen zeer goeden staat, onder de muren van *Warschau*, terwijl *Gielgud*, *Chlapowski* en *Rohland*, met hunne 6000

man en 25 stukken geschut, voor de zaak der omwenteling waren verloren gegaan.

Wij zijn hier met inzicht den loop der gebeurtenissen vooruit gegaan, om den ongelukkigen afloop der onderneming in *Lithauwen* in eens af te handelen; terwijl wij die onderneming slechts vlugtig hebben willen schetsen, om des te spoediger tot de hoofdgebeurtenissen, waarvan deze slechts eene episode uitmaakt, terug te kunnen keeren. Dit overzicht zal op eene voldoende wijze hebben doen opmerken, dat niet alleen moed en volharding tot de overwinning of tot het wel slagen van groote ondernemingen voert; maar dat er ook, om generaal of aanvoerder te zijn, iets meer noodig is, dan *gesterde* schouder-kwasten. De uitkomst van dezen veldtogt, in het *Lithauwsche* gewest, leert toch duidelijk genoeg, dat *Gielgud* geenzins berekend was voor de taak hem opgelegd. Even als *Dwernicki*, met wien hij echter nog geenzins te vergelijken was, verviel hij in excentrieke bewegingen, en in versnippering zijner strijdkrachten, zonder doel en zamenhang; manoeuvrerende op den dag, zonder vast plan, zich ophoudende bij elk klein voordeel en zich badende in den wierook die oproerige hoofden hem toezwaaiden. Had hij dadelijk, na het gevecht bij *Raygrad*, zich te *Suwalki* of *Mariampol* een centraal punt gekozen, en zich zodoende een basis voor zijne operatien gevormd, dan had hij van daaruit zijne bewegingen zoodanig kunnen leiden, dat: in de eerste plaats, het doel bereikt werd om het oproer in die gewesten te organiseren, de verschillende insurgenten-benden aan zich te trekken, en ten tweede, om de onderscheidene Russische mobile kolonnen, de ééne na de andere te vernietigen en alzoo de verbinding met het groote leger af te snijden, *Gielgud*, handelde echter zonder plan en zonder basis; terwijl het alleen aan *Dembinski* te beurt viel om zijnen naam in de reeks der stoute partijgangers, die de krijgsgeschiedenis oplevert, neder te schrijven.

DENKBEELDEN

OVER

BEVORDERING.

(Ingezonden artikel.)

Het régt van bevordering naar dienstjaren (*ancienniteit*), geeft aanleiding tot al te lange tusschenpoozen en halten op de verscheiden trappen der graden; de gedeeltelijke bevordering naar keuze, of (gelijk dit in ons leger plaats schijnt te zullen grijpen) naar keuze en examen,

(1) Zie verder.

zoude dit kwaad uit den weg moeten ruimen, daar zij alsdan gedeeltelijk het eigendom van ware verdiensten wierd; doch ook dan, zal men zonder vrees moeten zijn, dat zij nimmer het deel worde van gunstelingen!

De officieren naderen eerst dan eenen hooger rang, wanneer zij het einde van hunne loopbaan nabij gekomen zijn, wanneer de rust hunne eerste behoefte geworden is. Op hoe velen hunner zoude men, hetgeen de geschiedenis ons van eenen Griekschen keizer verhaalt, kunnen toepassen: « Oud van dagen toen hij den troon beklom, droeg hij de kroon zonder roem, die zijne daden hem in de kracht zijner jeugd hadden doen waardig keuren.»

Is het dan alleen op het slagveld dat men de officier leert kennen? Ongetwijfeld biedt de oorlog gelegenheden aan om zich te doen opmerken; doch men moet de menschen meer beoordeelen naar de omstandigheden waarin zij zich bevinden. Zij, die zich in de roemrijke veldtogten van de Fransche omwenteling en van het keizerrijk beroemd gemaakt hebben, zouden onbekend geleefd hebben en gestorven zijn, indien zij, gelijk zoo vele anderen, hunne twintig schoonste jaren in de stallen van het garnizoen of in de kantonnementen gesleten hadden. Welke vlugt, welke uitbreiding, verhooging of veredeling kunnen de denkbeelden, bij een zoo nietig aanwezig, erlangen? Hem die er geene heeft, zullen die nimmer worden, en hij, die aanleg heeft, ziet zich genoodzaakt haar te onderdrukken, haar te verdoven. Het ware belagchelijk, ja beneden alle kritiek, zich met strategische studiën onledig te houden, wanneer men hoogstens één eskadron in het verschiet heeft (1). Met het jaarboekje in de hand, de pensioenen en waarschijnlijke sterfte berekenende, hebben slechts eenige bevoorregten het vooruitzicht, in hun 50ste jaar het bevel over een regiment te kunnen bekomen. 50 Jaren! Het oogenblik waarin men wel zoude doen zijne militaire loopbaan te eindigen.

Ik bedoel hier geene generaals, die er toe geroepen zijn geheele legers te bewegen; ook is men er verre van daan, taktikus genaamd te kunnen worden bij het verlaten der school; doch ik bedoel hier de bevelhebber van eskadrons, de kolonel eens regiments. Om een regiment aan te voeren, moet men sterk zijn, wel te passe in de slik van het bivouac, en er niet van weten, wanneer men verplicht is zich zonder avondeten ter ruste te begeven; terwijl men zich des ochtends vroeg, in stede van ontbijt, op sabelhouwen en kanon-schoten vergast. Dit diëet voegt aan gene vijftigjarige maag, deze legerstede aan geen en jigt-lijder. In tijden van oorlog heeft men eerzuchtigen noodig, steeds gereed om alles op dat spel te zetten; gedurende den vrede zij men altoos ten oorlog gereed. Hebt dierhalven, zoowel in vrede als in oorlog,

(1) Dit denkbeeld is niet juist. *Red.*

mannen tot kolonels, die in de kracht huns levens zijn, kundig, vol moed en veerkracht.

Om zich de menschen ten nutte te maken, moet men hen bezigen vóór dat de ouderdom het laatste vonkje van het heilig jeugdig vuur bij hen heeft uitgebluscht. De geneigdheden veranderen met de levensjaren; wat een hartstogt, een gedurig verlangen in de kracht der jeugd was, boezemt later geen genoegzaam belang meer in, wordt eindelijk geheel onverschillig. Voor het overige vereischt de werkdadigheid van het krijgsmans-leven een wel gesteld, sterk en gehard ligchaam; dit is onmisbaar in de eerste rangen, waarin men, om zoo te zeggen, onophoudelijk in beweging is; mij dunkt hetzelfde nog onmisbaarder bij een officier, wiens hoofd-verplichting het is, gedurig leven en beweging in een regiment daar te stellen en te onderhouden. Het fysiek en het moreel staan onderling in een te naauw verband, dan dat men het belang in dezen niet zal ontkennen; zoo zal den jeugdigen, gezonden mensch eene werkzamer en vruchtbaarder verbeelding bezielen, dan den door jaren en ziekten verzwakten. De zucht tot zelf-behoud is den mensch aangeboren, en wanneer het versleten ligchaam naar rust haakt, onderwerpt men hetzelfde niet dan in de hoogste noodzaak aan vermoeijenissen; om anders te handelen, wordt eene geestdrift vereischt, die slechts weinigen eigen is: eene geestdrift, die, alle hinderpalen overwinnende, aan slechts ééne stem gehoor geeft, die der pligt; doch hoe vele ziet men er?

Jong en ongehuwd bemint men zijn vak; ouder geworden is men welligt gehuwd; men heeft kinderen en denkt aan hunne toekomst; ongetwijfeld doen alsdan dierbare belangen, andere, die niet minder zijn moesten, (want de pligten jegens den staat moeten den man van eer te allen tijde heilig zijn) vergeten. En, wanneer zich dan aan die oorzaken van onverschilligheid de meer gevorderde ouderdom, een te lang gerekte loopbaan aansluiten; wanneer men in het verschiet niets beters ontwaart dan de rust en de vergetelheid, is de rust behoefte, de pligt een last geworden.

Wij hebben deze, naar het ons toeschijnt, teregt gemaakte aanmerkingen, meerendeels uit een Fransch geschrift overgenomen (2); inzonderheid dewijl wij uit het dezer dagen genomen besluit van Z. M. hebben meenen te kunnen afleiden, dat er van het doen van examen voor jonge ritmeesters — ten einde naar den rang van hoofd-officier te dingen, en zodoende éénmaal krachtvolle chefs aan het hoofd onzer regimenten te zien — niet gerept wordt, en het evenwel niet is te ontkennen, dat dit het eenig middel is, om hiertoe te geraken, zonder aan iemand eenig schijnbaar onrecht te doen. *Dixi.*

(2) *Méditation de Caserne. Red.*

Hoezeer de denkbeelden, in bovenstaand artikel ontwikkeld, grootendeels liggen opgesloten, in eenige, reeds vroeger geleverde opstellen der Redactie, en wel voornamelijk in n°. 5 van dezen Jaargang, zoo hebben wij echter, om aan een algemeen geuit verlangen te voldoen, dezelve hier in hun geheel opgenomen.

De Redactie.

MERKWAARDIGE EN WEINIG BEKENDE

BRIEF

VAN CARNOT AAN MONTALEMBERT.

(Eene bijdrage tot de geschiedenis der krijgs-bouwkunst.)

Toen *Montalembert* de, sedert bijna eene eeuw in Frankrijk letterlijk gevolgd, grondstellingen en praktyken van *Vauban* aan de ervaring toetste, dezelve beoordeelde en, voor vele, nieuwe en betere aanbod, trok het Fransche ingenieur-korps tegen hem te velde. Het was niet zoo zeer het geheele korps, want het grootste gedeelte behoorde tot de *nieuwe school*, namelijk dat gedeelte 't welk erkende dat er groote verbeteringen in den vesting-bouw konden en moesten plaats hebben. Zij erkenden dat *Montalembert*, met veel scherpzinnigheid en oordeel, de menigvuldige gebreken aan het gevolgd wordende gewone gebastioneerde stelsel, had aangewezen, en zonder hun zegel aan eenige oeverdrijvingen in de voorstellen van *Montalembert* te hechten, gaven zij openlijk te kennen, dat zeer vele zijner voorgestelde verbeteringen uitmuntend waren en navolging verdienden. Eindelijk erkenden zij nog in hem den man, die den diepsten en heldersten blik in de krijgs-bouwkunst geworpen had (1). De *oude school*, daarentgen, hield zich met dweepzucht aan de voorschriften van *Vauban* en *Cormontaigne*, alles volstrekt afkeurende wat daarvan het minste afweek. In het kort, beide laatstgenoemde mannen waren voor haar het *orakel* van *Delphos* en de *Belair* riep te regt uit: « Ces éternels bastions! ils semblaient et semblent encore l'arche du seigneur, auquel aucun profane ne peut toucher sans être aussitôt frappé de mort! » Deze oude school nu, bestond schier bij uitsluiting uit oude hoofd-officieren, waarvan vele nog leerlingen van *Cormontaigne* waren. In hunne geschriften tegen *Montalembert* hebben zij zich steeds achter het *anonyme* verborgen, welligt uit vreeze, van behalve *Montalembert*, ook nog een groot gedeelte van het korps zelf tegen zich te krijgen. *Montalembert*, daarentegen, verdedigde zijne stellingen met eene hem eigene edelaardige openhartigheid.

Te dien tijde had *Carnot* reeds eenen zekeren naam verworven, zoodat zijne opinie, in onderwerpen de ingenieur-wetenschap betreffende, voor eene veel afdoende

(1) Men zie tot dat einde eene lezenswaardige brief achter het tweede deel der *Elémens de fortification* van *Trincand*, getiteld: *Lettre d'un jeune Ingénieur à son camarade.*

autoriteit doorging. De tegenstanders van *Montalembert* deden dan ook *Carnot* voorkomen, als of hij ten hoogste de denkbeelden van *Montalembert* afkeurde; intusschen weet ieder, welke groote overeenkomst er in de naderhand door *Carnot* ontworpen getenailleerde bevestigingsmanieren en gekazematteerde defensie, met die van *Montalembert* bestaat. *Carnot* vernemende dat men, hem tegen zijnen wil en weten, in eenen twist gemengd had waaraan hij geen deel wilde nemen, was daarover verontwaardigd, en van daar het aanwezen des hier navolgende briefs, welke slechts in zeer weinige der ongemeen kostbare en zeldzame Memoriën van *Montalembert* voorkomt:

LETTRE de M. *Carnot*, Capitaine en premier au Corps Royal du Génie, à M. le Marquis de *Montalembert*.

Mon Général,

Je ne reviens pas de l'étonnement que m'a causé la note qui me concerne, insérée page 10 de votre Ouvrage, intitulé: *Réponse au Mémoire sur la Fortification perpendiculaire, Etc.* Je m'y trouve accusé de vous avoir donné des qualifications offensantes au dernier degré, & je suis d'autant plus sensible à cette accusation extraordinaire, que si elle étoit fondée, elle prouveroit que j'ai méconnu les premiers devoirs de l'honnêteté, de la décence & des égards infinis que tous les Militaires doivent à un Officier-Général si recommandable, sentiment dont en mon particulier je suis véritablement pénétré.

Vous n'ignorez pas, mon Général, le peu de ménagement avec lequel nombre d'Auteurs ont traité les Officiers du Génie; j'aurois pu, j'aurois dû même mépriser leurs invectives, & ne pas y répondre; mais du moins en récriminant, je ne me suis permis aucune personnalité; & si j'avois été assez inconsidéré pour le faire, vous n'en auriez sûrement pas été l'objet.

J'ai si peu voulu dénigrer votre Ouvrage, mon Général, que je ne le connoissois alors que de nom. Il paroissoit à la vérité sous le nom d'un Officier Général, & d'un Membre de l'Académie des Sciences; mais comme ces titres n'annoncent ordinairement guère plus de mérite réel dans un Homme de Qualité, que ceux de Duc ou de Cordon bleu, ce ne pouvoit être une raison bien forte, ignorant alors que vous faisiez une exception si honorable pour vous, & pour les Corps célèbres dont vous êtes Membre.

Je l'ai lu depuis, cet Ouvrage si estimable, si plein de génie; je lui ai rendu justice toutes les fois que l'occasion s'en est présentée, & je ne cesserai de la lui rendre toutes les fois qu'elle se présentera; n'ayant rien tant à cœur que de connoître la vérité, & de voir briller sa lumière de quelque part qu'elle vienne.

Maintenant que vos casemates sont connues & éprouvées, la fortification va prendre une nouvelle face & devenir un art tout nouveau. Il ne sera plus permis de fortifier sans elles, ni d'employer les revenus de l'Etat à faire du médiocre quand

on peut faire du bon; à vous seul en sera l'honneur; il est impossible qu'on vous le conteste; il est constant que vous avez résolu le problème si long-temps & si inutilement cherché, de vous procurer des feux couverts en grand nombre, & faciles à exécuter; problème le plus important de l'architecture militaire. Mais il faut laisser à la vérité le temps de se faire jour (1); il faut qu'on puisse examiner, discuter, séparer ce qui est excellent d'avec ce qui a besoin de nouvelles méditations. Vous seriez-vous flatté, mon Général, qu'on renoncerait en un instant & sans peine à tous ces préjugés, à des méthodes pratiquées de tout temps, & transmises par les Maîtres de l'Art, pour adopter des principes qui les renversent de fond en comble? Vous-même y regarderiez de près, & peut-être pourriez-vous changer bien des choses à vos projets, s'il étoit question de les exécuter. Laissez donc mûrir un peu les idées, & qu'il vous suffise pour le moment d'être bien convaincu que votre théorie ne peut tarder à devenir la base de notre système défensif.

Si vous avez cru voir, mon Général, des ennemis & des détracteurs dans tout ce qui porte le nom d'Officier du Génie, vous avez été trompé. Quoique ce Corps n'ait point l'avantage de vous posséder, nous ne croyons pas en avoir moins le droit de vous compter parmi ses plus illustres Membres. Quiconque étend nos connoissances, quiconque nous fournit de nouveaux moyens d'être utiles à notre pays, devient notre Confrère, notre Chef, notre Bienfaiteur; & loin d'exciter notre envie, nous partageons sa gloire, & sommes fiers de ses talens. Croyez, mon Général, que c'est le sentiment le plus universel, d'un Corps qui fait profession de sacrifier son temps & sa vie à l'Etat; croyez qu'il n'en est aucun qui n'apprit avec le même plaisir de M. le Marquis de Montalembert à bien fortifier les places, que du brave d'Essé (2), ou du Chevalier Bayard, à les bien défendre.

Je suis avec le plus profond respect,

Mon Général,

Votre très-humble & très-obéissant serviteur,

Signé CARNOT, Capit. en premier au Corps Royal du Génie.

(1) Les premiers Volumes de cet Ouvrage paroissent depuis plus de douze ans.

(2) André de Montalembert, Seigneur d'Essé & de Panvilliers, défendit Landrecy en 1543, contre toutes les forces de l'Empereur; & ce Prince, après trois mois de siège, fut obligé de le lever. D'Essé commanda avec un égal succès les armées du Roi en Ecosse; il fut enfin chargé de la défense de Théroüane, où il fut tué sur la brèche, le 12 Juin 1553 *

* Voyez Hommes Illustres de Brantôme, Discours 64.

Histoire de France du Pere Daniel, tome VI, page 83.

INVALLENDE GEDACHTEN

OMTRENT EENIGE VERBETERINGEN AAN DE UIT- RUSTING DER KAVALLERIE.

Toen wij in dit blad de, naar ons oordeel, met kennis van zaken gemaakte aanmerkingen lazen, betreffende de noodzakelijke verbeteringen aan de uitrustingen van de manschappen en paarden der zware kavallerie, vermeenden wij dat die aanmerkingen niet onopgevolgd zouden zijn gebleven van gelijksoortige voor de ligte kavallerie; want deze toch, heeft eveneens doelmatige verbeteringen noodig. Dat tot op heden die bedoelde aanmerkingen, door middel van den Militairen Spectator, nog niet zijn bekend gemaakt, is vermoedelijk daaraan toe te schrijven, dat ieder officier, die zulk een onderwerp zou willen behandelen, welligt vermeent niet genoegzaam met de afzonderlijke equiperings van elk ligte kavallerie-wapen bekend te zijn, om over de noodzakelijkste verbeteringen te kunnen oordeelen. Zoo deze meening grond heeft, dan ware het wenschelijk, dat uit ieder wapen der ligte kavallerie de bedoelde aanmerkingen waren opgeteekend en door den Militairen Spectator bekend gemaakt. Wij willen ons vooreerst nog onthouden, om onze meer algemeene denkbeelden omtrent eenige andere verbeteringen te uiten, en ons thans alleen vergenoegen, met de volgende (naar ons begrip) verbetering, ter overweging in het midden te geven. Mogten wij echter kunnen vernemen, dat eenigen in dit door ons thans voorgedragen denkbeeld zouden kunnen deelen, dan willen wij gaarne de vrucht onzer nasporingen en aantekeningen ter algemeene beoordeeling geven en ze den Militairen Spectator ter plaatsing aanbieden.

Sedert de geboorte van den Militairen Spectator hebben wij een aantal doelmatige verbeteringen zien voordragen, doch — zonder gevolg . . . Wij weten wel, dat iedere voorgedragene verandering, al is zij ook ter verbetering, niet altijd terstond kan worden ingevoerd; maar de verandering, die wij thans op het oog hebben, is gemakkelijk invoerbaar, en, om zoo te zeggen, van huishoudelijke aard, alzoo zij noch de schatkist, noch den ruiter bezwaren.

De ondervinding heeft reeds genoeg bewezen, dat halve even zoo goed als heele laarzen, bij de ligte kavallerie, dezelfde diensten bewijzen. Men schaffe dus dan deze en de rij-schoenen af, en geve den ruiter twee paren halve laarzen met sporen.

Bij de aproximative begrooting voor het kleeding- en reparatie-fonds, zijn de laarzen met sporen op achttien maanden dragttijd berekend tegen f 9,45

Transport f 9,45
 Bij dezelfde begrooting, de schoenen op een jaar
 dragts berekend f 3,50, dus in achttien maanden - 5,25
 f 14,70

Indien men aanneemt, dat de ruiter in dienzelfden tijd
 noodig had twee paren halve laarzen, à f 6,65
 het paar f 13,30
 en twee paren sporen, à f 0,70 - 1,40
 f 14,70

dan gaan de sommen tegen elkander op, en noch schat-
 kist, noch ruiter zullen bij deze verandering nadeel ondervinden.

De berging zal in de poetszak geschieden, en zoo de halve laarzen al iets meer plaats zullen innemen dan de rij-schoenen, dan wordt zulks bijna door de nu ontstane ruimte van den afgeschafsten zakboek-koker vergoed. De sporen hebbe men met een paar lederen spoor-overtrekjes te bedekken. Bij rekruten wordt het tweede paar sporen niet aan de laarzen gezet, vóór dat zij dezelve bij de oefening te paard zullen noodig hebben. Vindt men nu goed, den lanciers de heele laarzen, als goed bij de groote tenue-pantalon passende, te laten behouden, dan hebbe men slechts de rij-schoenen door halve laarzen met sporen te vervangen. Dit kan ook bij de zware kavallerie geschieden.

De doelmatigheid van het voorgestelde zal wel niet kunnen ontkend worden; want de ruiter mag en kan ook niet in het veld zonder sporen wezen, zal hij in individuele gevechten of andere moeilijkheden aan zijne bestemming beantwoorden; terwijl hij thans, bij de tegenwoordige manier van equipering, dat onontbeerlijke hulpmiddel mist, zoodra zijne laarzen of sporen in onbruikbaren staat zijn; met schoenen zonder sporen toch, zal men van alle paarden niet die bewegingen, wendingen en kracht-inspanningen kunnen verkrijgen, die men tot bevechting van zijnen vijand of tot zelfs-behoud noodig heeft. Zal het garnizoen eene oefenschool voor den oorlog wezen, dan kan de ruiter bij de exercitiën evenmin zonder sporen zijn. Behalve dit, is het ook een onaangenaam gezicht een' ruiter in garnizoens- of andere diensten met schoenen zonder sporen te zien komen . . . en, dit moet hij toch, zoo zijne laarzen onbruikbaar zijn. Even smaakloos is het, om hem in dagelijksche kleederdragt, dat is: met schoenen zonder sporen, en in den zomer veelal met ingekrompen stal-broek zonder stroppen en een' ver onder het stal-buis uitkomende breeden broeksband in of buiten dienst te zien verschijnen . . . Een' man, aldus gekleed, zal weinig het voorkomen van een' kavalierist hebben; uiterlijk beschouwd maken de kleeren den man.

Eene even doelmatige verandering, die almede zonder

nadeel van de schatkist of den ruiter kan geschieden, is, de tegenwoordige linnen stal-broeken door linnen rij-broeken te vervangen. De stof moet zijn gecroiseerd, zeer dik, gemaakt zoo als de laken rij-broeken, met bezetsels, en van onderen aan de buitenzijde met knopen; deze welke even als voor den broeksband moeten zijn van gegoten koper of compositie; ijzeren roesten, hoornen of beenen breken te ligt, overtrokkene zijn te onsterk. Gedurende het warme seizoen zal hij met dezelve rijden en daardoor zijne laken rij-broek besparen. Het nut dezer verandering berust daarop, dat de bedoelde stof beter dan laken tegen de schuring van sabel, karabijn of lans bestand is bij de exercitiën te paard, en voor deze, in heete dagen, dragelijker en minder broeijend zal bevonden worden; terwijl hij daarentegen in den winter, in het kwartier of bij andere kleine diensten, waarin de laken rij-broek niet kan of mag gebruikt worden, meer warmte geven zal dan de tegenwoordige dunne linnen stal-broek. Behalve dit alles, moeten wij ons den ruiter voorstellen, die met den rij-broek en zijne wapenen te paard heeft geëxerceerd, bestoven, doorregend is, of het lederen bezetsel van zijn broek met modder of zweet van het paard bezet heeft, die om tien uren te huis komt, zijn paard en zadeltuig moet verzorgen, en — om twaalf uren met blinkend gepoetste rij-broek en wapenen in garnizoens of andere diensten verschijnen . . . Zal deze ruiter niet meer dan de handen vol hebben met het poetsen van rij-broek, laarzen en sporen? . . . Geheel anders zal het zijn, wanneer hij in dezelfde omstandigheden verkeerende, met den linnen rij-broek heeft gereden, en, te huis komende, zijn laken rij-broek en tweede paar laarzen bij voorraad zindelijk heeft gepoetst en klaar staan. Maar in den winter toch, zal men wellicht hiertegen in kunnen brengen, staat de ruiter aan dezelfde drukte bloot, wanneer het te koud is om met linnen rij-broek te rijden; doch daartegen brengen wij in, dat 's winters weinig of niet geëxerceerd, maar meestal wandelen gereden wordt; waarbij, om de in dienst komende ruiters te verlichten, hunne paarden aan de hand der wandelrijdende ruiters kunnen gegeven worden, — iets wat gemakkelijk kan worden gedaan, alzoo de instructie er niet door lijdt, terwijl des zomers alle ruiters en paarden afrigting behoeven.

Vergelijken wij nu de meerdere of mindere kosten.

Bij vroeger vermelde begrooting voor het kleeding- en reparatie-fonds, is de rij-broek op een jaar dragttijd berekend en kost twaalf gulden. Door het gebruik nu van de linnen rij-broeken te paard, zal men den eersten vier of zelfs meerdere maanden langer kunnen dragen. Bij deze vier gulden besparing nu gevoegd de f 4,30, die in achttien maanden voor de twee linnen stal-broeken worden te goed gedaan, geeft te zamen f 18,30; waarvoor de ruiter nu zich in dien tijd van linnen rij-broeken moet

voorzien. Wanneer men nu aanneemt, dat hij om de acht of negen maanden een linnen rij-broek zal behoeven, en deze iets minder of meer dan vier gulden zal kosten, dan gaan hier, even als bij de laarzen, de sommen tegen elkander op, en noch schatkist, noch ruiter lijdt schade.

Zoo men nu mogt aanvoeren, dat die linnen rij-broeken door meerdere dikte en zwaarte dan de linnen stal-broeken, den mantelzak nog al meer vullen en het paard bezwaren, de ruiter zich bij de exercitie doorrijden en het schoon houden veel wassching behoeven zal; dan bemerken wij, dat het eerste en tweede in het garnizoen of kantonnement niets afdoet; en dat, wanneer er een oorlog uitbreekt en de kavallerie daadwerkelijk te veld moet trekken, de ruiter dan ook aan één linnen rij-broek genoeg heeft; omtrent het derde bezwaar, dat er troepen genoeg zijn, door welke reeds met de linnen stal-broek is en nog wordt gereden, zonder dat men zich daarover beklaagt, zelfs op Java niet, waar de ruiter, in den oorlog, altijd met een' blaauw linnen broek, zonder bezetsel of voering, op alle soorten van terreinen, moet rijden; en eindelijk omtrent het vierde, dat gedurende het warme seizoen, waarin ook alleen met de linnen rij-broeken gereden wordt, de wasch gemakkelijk droogt, en dus, in stede van één, twee broeken op de menage-rekening kunnen worden gewasschen.

Indien de bevoegde autoriteiten met ons de nuttigheid, van het voorgestelde mogten inzien, en tot de invoering van hetzelfde zouden willen besluiten, dan zouden wij er niet voor zijn, om de broek, van welke soort ook, zonder klep, dat is van voren open, te geven. Het gemak in het veld van zulk een open broek, door menigen beweerd, is niet geheel te ontkennen; maar bij deze broek zal de gulp en knoopen, bij veelvuldig gebruik en de geringste spanning, zichtbaar worden en misstaan. Eene opening, ter lengte van een' palm, van het kruis naar boven gaande, en daar met een gulpje, met knoopsgat en knoop digt gemaakt, zal dezelfde dienst bewijzen. De kleeding is niet uitsluitend voor het veld, maar ook voor het garnizoen gemaakt; doelmatigheid met sierlijkheid dienen gepaard te gaan. Wij willen aan de rij-broeken nog eene solide strop-bevestiging brengen: Insnijdingen, als knoopsgaten, aan den dragkant met holpijp uitgerond, moeten er twee aan de binnen- en twee aan de buitenzijde van iedere broekpijp worden gemaakt, op die plaats, waar anders de knoopen aangenaaid zijn; de gaten der strop, welke met die des broeks overeenstemmen moeten, worden door dubbele koppen-knoopjes te zamen gehouden, welke knoopjes beweegbaar zijn en ieder oogenblik, bij het gebruik van eene andere broek, verplaatst kunnen worden. De in de broek ingesneden gaten worden, door den zadelmaker, kort langs de kant doorgestikt. Bij de lancers, waar het leder bezetsel onder aan de broek niet

geheel rond gaat, worden aan de voeringzijde der plaats, waar de insnijdingen moeten komen, stukjes leder tot versterking bevestigd. Aan de linnen stal-broek worden de insnijdingen stevig voorzien en benaaid.

Deze voorgestelde strop-bevestiging is uiterst solide, en verre verkiesselijk boven de thans gebruikelijke, waarvan, door de trekking, menigwerf het laken of leder wegscheurt, het garen der aangenaide knoopen springt of de knoopen zelve breken. Voortaan zou zulks niet meer mogelijk zijn.

De uniformiteit der uitrusting-stukken van een leger is zeer aan te bevelen, voor zoo verre de bijzondere gaardheid of bestemming van een wapen daarop geene uitzonderingen maakt; dit geeft vereenvoudiging in de administratie, zoo wel als voordeel aan de manschappen, die van het eene naar het andere korps overgaan. Daarom zal hetzelfde model van linnen rij-broek aan alles wat te paard rijdt gegeven worden. De strop-bevestiging houdt denzelfden regel.

Wij mogen dit artikel niet eindigen, zonder de netheid van vorm bij de laarzen aan te bevelen; dit immers toch kan geen schade aanbrengen, wanneer de hoedanigheid der stof en de vervaardiging goed is.

Zoo wij ons hier en daar wat lang bij de eene of andere bijzonderheid hebben opgehouden, het was om duidelijk te zijn; bij voorstellen van den onderwerpelijs aard, is het beter te lang, dan door kortheid onduidelijk te spreken.

J. H.

EEN WOORD,

OVER HET WERKJE GETITELD:

GRONDREGEL VOOR DE NIEUW AANGESTELDE
REGIMENTS-PIKEURS OF INSTRUCTEURS, BIJ
HET GEVEN VAN HET ONDERRIGT IN
DE RIJKUNST (1).

Het spreekwoord: « wel klein, maar rein, » zou zeer moeilijk op het hierboven bedoelde werkje, of op dien aldusgenaamden grondregel toe te passen zijn. Onze *Huigens* zou in zijn tijd gezegd hebben, namelijk als hij over de rijkunst had kunnen oordeelen, « *het is een ongereezen boeckske, gemaakt van semelen met gest.* » En dit is waarheid hier, want wellicht heeft nimmer een geschrift over de rijkunst het licht gezien, dat met zoo veel regt den naam van prulschrift verdiende, als deze grondregel.

Het is gelukkig, dat dit voorschrift, (deze titel toch zou passender geweest zijn) niet in vreemde landen zal

(1) Te Breda, bij *W. A. Onkoop*, 1835. In 8°, groot 34 blad.

gelezen worden; en dat er, voor als nog, geen waarschijnlijkheid bestaat, dat het de eer eener vertaling zal te beurt vallen. In het tegenovergestelde geval zoude men zeer onjuiste denkbeelden over de kunde onzer kavallerie-officieren moeten vormen. Eenige opmerkingen over den inhoud, zullen dit, welligt een weinig te scherp oordeel, wettigen.

In de eerste plaats vinde ik geene gegronde redenen voor de verdeeling van het onderwijs in 9 lessen.

In de eerste les wordt gesproken van het opzadelen en opstangen. Dit toch zou doelmatiger geweest zijn, in een voorbereidend onderrigt te stellen; dewijl het onderwijs van dit gedeelte in de stallen en geenzins in de manege geschiedt.

Er wordt ook niet gesproken, dat de rekrut eerst met de trens en daarna met de stang zal rijden. Naar mijn inzien, is dit toch noodzakelijk; terwijl ik het voor zeer ondoelmatig houde, de rekrut dadelijk de stangteugels, als middel om zijn paard te besturen, in handen te geven.

De 2de les bevat het op- en afstijgen. Wanneer men nu in het denkbeeld verkeerde van hier de militaire wijze van op- en afstijgen te vinden, dan zal men zich bij de lezing deerlijk bedrogen zien. Volgens den *grondregel* blijkt het, dat de rekrut eerst volgens de in de burgermanege gebruikelijke wijze moet leeren op- en afstijgen, om later op onze gebruikelijke manier terug te komen. Waartoe die twee geheel verschillende beginselen?

De 3de les bevat de houding van den man te paard. Vroeger verkeerde ik in het denkbeeld, dat bij de wijze, hoe de ruiter te paard moet zitten, ook behoorde onderwezen te worden, hoe de trens- of stangteugels moeten worden gehouden. De *grondregel* heeft dit belangrijke punt over het hoofd gezien, en nergens vindt men daarvan eenig gewag gemaakt.

Het voorschrift voor de houding van den ruiter te paard, is in ons 30jarig reglement duidelijk en goed behandeld; dat van den *grondregel* moet men bestuderen om het te verstaan.

De 4de les behelst de eigenschappen en bewegingen van de teugelhand. De wijze hoe deze eigenschappen verkregen worden en het *waarom*, is geheel vergeten. Zij nemen hier hare plaats in de reijen der magtspreuken.

In de derde eigenschap wordt gezegd, dat de hand *ligt* moet zijn, om het paard niet te veroorloven op de hand te leunen en om het, door de hand zacht te verheffen, weder in de goede houding terug te brengen. Ik zal niet tegenspreken, dat zulks met een goed gebouwd en afgerigt paard doenlijk is; maar ik houde zulks voor ondoenlijk bij een paard, dat laag van voorstel of zwaar van hoofd of hals zij. In het algemeen moet de we-

derstand van den ruiter geëvenredigd aan dien van het paard zijn; terwijl de beenen daarbij doelmatig moeten medewerken en aangewend worden.

In de beweging van de hand wordt gesproken van dezelve zuilvormig te krommen.....; dit is eene nieuwe maar niet zeer duidelijke manege-term. (Zie bladz. 25).

Alle deze bewegingen zijn goed voor afzonderlijke of manege-ruiters, doch geenzins voor de ruiters in rang en gelederen. Bij deze is het doelmatig aanwenden der beenen, vooral door het dringen, zeer moeilijk. Voor de kavalleristen zijn deze bewegingen niet bepaald of sterk genoeg; de hand moet hier wel degelijk regts of links gebragt worden.

Eindelijk gaat men in de 5de les tot den stap over; en hier vindt men al weder manieren, om den troep in beweging te stellen, die zeer verschillen van die bij de kavallerie in gebruik.

De 6de les bevat het onderrigt in den draf. Zoo wel hier als bij het voorgaande, wordt de onderwijzer opmerkzaam gemaakt, om den ruiter aan te raken en des noodig diens houding te verbeteren. Dit aanraken strijdt met de regelen van het onderwijs. De rekrut mag men dan alleen handdadig behandelen, wanneer hij de mondelinge voordragt niet begrijpt. Men gaat dan ook zoo min mogelijk tot dit middel van verbetering over; en bij eene duidelijke voordragt en zakelijke verklaring behoeft men hiertoe zeldzaam toevlugt te nemen. Het schijnt, dat de steller van dezen *grondregel* het duistere der voordragt door middel van de handen des onderwijzers heeft willen toelichten.

De 7de les handelt over de *voltten* en geeft daaraan den naam van vierkanten (!) Een weinig verder zegt de *grondregel*: « Heeft nu den (*de*) leerling *een* van deze voltes, zoo wel op den regter als linkerhand in den stap voleind, dan beproeft de onderwijzer, hem zulks ook in den draf te doen uitvoeren, en hoe ligter het hem nu wordt (*let wel!*) zijn evenwigt te houden, des te dapperder laat hij hem gedurende het volgend onderwijs draven, door hetwelk hij telkens dieper in het (*den*) zadel komt en deszelfs zit fermer wordt.»

Als zulks wat lang aanhield, dan kon de ruiter, volgens deze logica, door het paard heen zinken: ferm!

In de 8ste les wordt het teruggaan geleerd, « dit be- vordert de opmerkzaamheid van het paard »

Eilieve! zoude dit niet op de onopmerkbare ruiters toe te passen zijn? Verbeeld u, alle onopmerkbare ruiters aanden achteruitgang, of beter gezegd aan het achteruitgaan.... als middel tot verbetering!

De 9de les bevat de oefening in den galop. Op bladz. 10 wordt daaromtrent, onder anderen gezegd, dat, om het paard te doen aanspringen, men de knieën zacht achter den singel aan den buik moet aansluiten. Men zal mij toch de bemerking wel toegeven, dat hiertoe vrij lange beenen worden vereischt.

Uit de meenige aangehaalde zinsneden zal men reeds ontwaard hebben, hee duidelijk alles is uit ééngezet. De schrijver zal voorzeker evenmin aanspraak willen maken op sierlijkheid van stijl; doch de duidelijkheid moest toch op den voorgrond gestaan hebben. Ik wil ook geenzins

betwisten dat des schrijvers bedoeling niet goed geweest zij; maar de wijze waarop hij zijne bedoeling in woorden heeft uitgedrukt, laat alles te wenschen overig. Reeds bij de eerste zinsnede hapert het, en deze wil ik dan nog als een voorbeeld van *duidelijkheid* aanhalen. Daar leest men:

« Toom en Zadel zijn de hulpmiddelen welke ons zekerheid verleen, en waardoor wij het paard aan onzen wil onderwerpen.»

« Zij beloven ons volkomen dit doel te bereiken, indien dezelve op eene gepaste en geschikte wijze worden aangewend.» Doch hier breek ik af, want de « *zekerheid* » welke de toom geeft en de « *aanwending* » van den zadel, geven stoffe genoeg tot ernstige overweging.»

Kommando-woorden komen niet in den Grondregel voor; degene die ik echter door onzen pikeur hoor bezigen, en die alzoo in dat onderrigt zullen zijn geleerd zijn even duidelijk als het overige. Om slechts een enkel voorbeeld aan te halen: Men marcheert ter linker hand, dat is, volgens den Grondregel: « als de linker zijde van den man en ook ook die van het paard aan de binnen zijde der manege zijn; » (Voorzeker om te doen begrijpen dat de ruiter niet met zijn gezigt naar het kruis van het paard gekeerd zit.) wil men door eene gelijktijdige beweging van hand veranderen; dan wordt er gekommandeerd: In bataille, op de rechter hand! Ik stelde mij voor, dat de ruiters in bataille zouden komen, doch niets van dit alles; tot mijne groote verwondering kwamen zij weder in kolonne. Welligt hebben wij vroeger een verkeerd begrip van het woord *bataille* gehad.

De schrijver van den Grondregel eindigt met ons te verzekeren, dat, indien deze instructie goed gevolgd wordt, dezelve doel zal treffen.

Hoe geruststellend dit ook klinkt, kan ik echter niet ontveinzen, dat die *Grondregel* op mij eene geheel andere uitwerking te weeg brengt. Welligt zullen de uitkomsten mij op andere gedachten brengen; doch voor als nog houde ik het er voor, dat die *Grondregel*, zoo als hij daar ligt, het goed begrip der zaak eerder verduisterd dan toelicht.

V. M.

BERIGT
AAN HET
NEDERLANDSCH MILITAIR PUBLIEK.

Om verschillende beweegredenen, welke welligt later zullen worden publiek gemaakt, heeft de ondergeteekende eenige pogingen aangewend, voor het ontwerpen van een plan, tot daarstelling van eene reeks van *Handleidingen* voor de studie der algemeene en bijzondere gedeelten der krijgskunst. Een soortgelijk plan heeft in Pruissen eene onderneming ten gevolge gehad, welke onder den algemeenen titel, *Handbibliothek für Officiere, oder populaire Kriegslehre*, bij velen zal bekend zijn. Deze heeft dan ook den grondslag uitgemaakt voor het plan eener letterkundige onderneming, met welke directie ik mij heb belast, en die onder den algemeenen titel: *BIJDRAGEN VOOR DE STUDIE DER KRIJGS-WETENSCHAPPEN*, eenen aanvang zal nemen.

De eerste *bijdrage* zal door den ondergeteekende wor-

den geleverd, waartoe hij gekozen heeft eene vertaling van *Deckers Grundzüge der Praktischen Strategie*, zijnde de VIIe band van opgemaakte *Handbibliothek*.

Dit werkje is allergunstigst in Duitschland en in Frankrijk beoordeeld, en wordt aldaar, zoo wel als hier te lande, voor een der beste voortbrengselen van den kundigen en geestigen Duitschen schrijver gehouden. Wat mij betreft, hoezeer mijn oordeel niet als geldig mag beschouwd worden, is mij geen duidelijker en beter handleiding voor de kennis der strategie bekend, dan deze *Grundzüge*.

Ik had mij voorgesteld dit werkje vrij te vertalen, met bijvoeging van de denkbeelden van *Jomini*, *Okounef*, *Clausewitz* en anderen. Naar mijn inzien, zoude dit onderwerp, door deze bewerking en inkleeding, bijzonder geschikt zijn, om het doel en de strekking dezer nieuwe onderneming in haar geheel te doen kennen. Met dezelve toch worden beoogd: vermeerdering van krijgskennis, scherping van het oordeel bij de studie der krijgsgeschiedenis en aankweeking der leeslust, door afwisseling van stoffe en voordragt. De eclectische behandeling van het bovenbedoelde onderwerp had, zoodoende, ten rigtbaken kunnen verstreken voor de overige *Bijdragen*. De opmerking echter, dat de vele bij te voegen noten de lezing zouden bemoeijelijken en veronaangenamen, heeft mij doen besluiten deze eerste *Bijdrage* in twee afdeelingen te splitsen. De eerste afdeeling zal al.oo bevatten de *vrije* vertaling van *Deckers Grundzüge der Praktischen Strategie*, en zal het licht zien onder den bijzonderen titel: *Deckers Werkdadige Strategie*, door *J. C. van Rijnveld*. De eerste afdeeling der eerste *Bijdrage*, zal zoodoende een geheel vormen; welke afzonderlijk — zoo als trouwens met al de banden of *Bijdragen* dezer nieuwe onderneming het geval zal zijn — verkrijgbaar zal gesteld worden. De tweede afdeeling zal eenen tweeden band vormen, en ten titel voeren: *Nalezingen van Deckers Werkdadige Strategie; bevattende de denkbeelden van de voornaamste schrijvers over dit onderwerp*, door *J. C. van Rijnveld*.

De twee bandjes zullen op deze wijze een zeker geheel bevatten, en — zoo als de ondergeteekende vermeent — eene voldoende handleiding uitmaken voor het *onderwijs* en de *studie* der strategie; wel te verstaan, in zoo verre elk officier — tot welk wapen hij ook mag behooren, en van welken rang hij ook zijn moge — daarmede bekend moet zijn. Immers wij maken alleen kennis met de strategie, om de krijgsgeschiedenis met vrucht te kunnen lezen en ons oordeel te scherpen. In dit opzigt is de studie der strategie noodzakelijk, en, voor het minst, de praktische kennis in dit hooge gedeelte der krijgskunst een vereischte.

Het geheele plan der onderneming, zal bij de uitgave van de tweede afdeeling der eerste *Bijdrage* het licht zien.

Alsdan zal het militaire publiek over derzelve doel en strekking, met meerder kennis van zaken, een oordeel kunnen uitbrengen. Wij hebben dezen weg voor de publiekmaking van den geheelen omvang dezer nieuwe letterkundige onderneming gekozen, om de lijst der veel belovende *prospectussen* niet te vergrooten.

De eerste afdeeling zal tegen den 15den April ter perse worden gelegd. Voor een gemakkelijk formaat, goed papier, eene duidelijke letter en billijken prijs, zullen de Uitgevers zorgen, en dit welligt op bestelling-lijsten nader bekend maken.

Boxtel, 10 Maart 1836.

J. C. van Rijnveld.

B I J L A G E IX,

Behoorende bij den Militairen Spectator, 4de Deel, n°. 9.

(Maand Maart, 1836.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het groot rijkshosp. te Utrecht: tot apotheker van de 2de klasse, de apotheker van de 3de klasse G. van Lutterveld Loo, van de ambulance van het leger te velde. Bij het tijdelijk hospitaal te Delft, tot apotheker van de 2de klasse, de apotheker van de 3de klasse J. Alma, van de ambulance van het leger te velde. Bij de zieken-inrigting op het fort Frederik Hendrik, tot apotheker van de 3de klasse, in het vaste kader van het geneeskundig personeel, de tijdelijke apotheker van de 3de klasse J. C. Filedt Kok, dienende op gemeld fort.

VERPLAATSINGEN.

Bij de troepen dienstdoende in Oost-Indien, de 2de luit. J. L. Verster, van de 17de afd. inf. Bij de 10de afd. inf. bij het 1ste bat., de 1ste luit. de Ravallet, van het depôt der afdeeling. Bij het 3de bat. art. nat. militie, bij de 4de komp., de 2de luit. W. T. G. L. Scherrer en E. van Ingen, van de 3de komp., van het bat. Bij de 8de afd. inf., de tijdelijke officier van gezondheid van de 2de klasse C. A. Grametbauer, van de 9de afd. inf. Bij de 9de afd. inf., de tijdelijke officier van gezondheid van de 2de klasse J. F. Teunisse, van de 8 afd. infant. Bij het 2de bat., de tijdelijke officier van gezondh.

van de 2de klasse J. E. Mullemeister, van het reserve bat. der afd. Bij het reserve bat. de tijdelijke officier van gezondheid van de 2de klasse S. Hoven, van het 2de bat. der afdeeling. Bij het garnizoen te Amsterdam, de apotheker van de 2de klasse H. Peerlkamp, van het groot rijkshospitaal te Utrecht. Bij de 7de afd. inf. de 1ste luit. kwartierm. Waaifort, van het 4de bat. art. nat. militie. Bij het 4de bat. art. nat. militie, de 2de luit. kwartierm. van den Bosch, van de 2de afd. inf.

EERVOL ONTSLAGEN.

De gepensioneerde majoor D. Astrath, als komdt., bij toevoeging aan den bat. komdt., van het 3de bat. der 4de afd. mob. Zuidhollandsche Schutt. De tijdelijke apoth. van de 3de klasse P. J. van Rijssel, van het tijdelijk Hosp. te Delft.

NONACTIVITEITS TRACTEMENT VERLEEND AAN.

Den apotheker van de 2de klasse H. B. Stolkert, van het tijdelijk hosp. te Delft, den kap. kwartierm. Knaack, van de 7de afdeeling infanterie.

OVERLEDEN.

De 1ste luit. F. L. Kern, van het depôt der 12de afd. inf. De 1ste luit. G. W. C. Reiche, van het depôt der 13de afd. inf. De 1ste luit. D. L'Etang, van de artillerie garnizoens compagnie. De gepensioneerde gen.-maj. N. C. de Gallières en G. A. J. baron van Oldenneel.